

Kráľovská hodnosť u Germánov*

PETER BYSTRICKÝ

Kľúčové slová: Germáni, *gentes*, králi, vojenský vodcovia, kráľovská hodnosť, antickí a neskoroantickí autori

Germánske kmene prešli v 4. až 6. storočí významnými spoločenskými, kultúrnymi a ekonomickými zmenami, ktoré znamenali koniec dovtedajšej organizácie, vlády a spôsobu života. Predmetom mojej štúdie je vývoj od kmeňa (*gens*) k sociálne hierarchizovanej a centralizovanej dedičnej monarchii tak, ako nám ho umožňujú sledovať antickí a neskoroantickí autori a terminológia, ktorú používajú. Kmeň tvorilo nielen pokrvne príbuzné obyvateľstvo, ktoré žilo kompaktno na určitom území a bolo organizované podľa rodov a rodín, ale aj jazykovo a etnicky odlišné, podmanené alebo pridružené.¹ Viac ako pokrvná blízkosť ho spájala spoločný kult a obrady, spoločná kolektívna pamäť (t. j. minulosť, teda emocionálny a iracionálny aspekt spolupatričnosti, slovami východorímskeho historika Jordana „*spoločné vnímanie jednej bolesti*“²) či rovnaké zvyky, ale tiež spoloční nepriatelia a hrozby, ktorým spolu museli čeliť. Čím bol kmeň väčší, tým menšiu úlohu pri udržiavaní jeho jednoty a formovaní identity príbuzenské vzťahy zohrávali (rodiny a rody zostávali stále dôležité na lokálnej úrovni

* Štúdia bola vypracovaná v rámci grantu VEGA 2/0109/14: *Komunikácia a spôsoby šírenia informácií v stredoveku*.

¹ Z bohatej literatúry ku kmeňom, etnicite, etnogenéze a nositeľom identity pozri napr.: WENSKUS, Reinhard. *Stammesbildung und Verfassung : Das Werden der frühmittelalterlichen gentes*. Köln ; Graz : Böhlau-Verlag, 1961; POHL, Walter – REIMITZ, Helmut (eds.) *Strategies of Distinction : The Construction of Ethnic Communities, 300 – 800*. Leiden ; Boston ; Köln : Brill, 1998; LITTLE, Lester K. – ROSENWEIN, Barbara H. (eds.) *Debating the Middle Ages : Issues and Readings*. Oxford ; Malden MA : Blackwell, 1998; POHL, Walter – DIESENBERGER, Maximilian (eds.) *Integration und Herrschaft, Ethnische Identitäten und soziale Organisation im Frühmittelalter*. Wien : Verl. d. ÖAW, 2002; GEARY, Patrick J. *The Myth of Nations : The Medieval Origins of Europe*. Princeton ; Oxford : Princeton University Press, 2002; POHL, Walter (ed.) *Die Suche nach den Ursprüngen*. Wien : Verl. d. ÖAW, 2004; NOBLE, Thomas F. X. (ed.) *From Roman Provinces to Medieval Kingdoms*. London ; New York : Routledge, 2006; HALSALL, Guy. *Barbarian Migrations and the Roman West 376 – 568*. Cambridge ; New York : Cambridge University Press, s. 35-62; GARIPZANOV, Ildar H. – GEARY, Patrick J. – URBAŇCZYK, Przemysław (eds.) *Franks, Northmen and Slavs : Identities and State Formation in Early Medieval Europe*. Turnhout : Brepols, 2008; POHL, Walter – MEHOFER, Mathias (eds.) *Archaeology of Identity : Archäologie der Identität*. Wien : Verl. d. ÖAW, 2010; POHL, Walter – ZELLER, Bernhard. *Sprache und Identität*. Wien : Verl. d. ÖAW, 2012.

² IORDANES, Getica 261: „*unius passioni compaterentur*“. Iordanis Romana et Getica. In *Monumenta Germaniae Historica* (ďalej MGH) : *Auctores antiquissimi* 5/1 (ďalej *Auct. ant.*) MOMMSEN, Theodor (ed.) Berlini : Apud Weidmannos, 1882. Pozri: STEINHÜBEL, Ján. *Kapitoly z najstarších českých dejín*. Kraków : Spolok Slovákov v Poľsku 2012, s. 17-18.

krajov a obcí). Príslušnosť ku kmeňu jeho členom zaručovala nielen slobodu (samozrejme, v určitom zmysle slova), ktorú si však aj sami museli chrániť,³ ale dávala im aj identitu. Jednotlivec, ktorý sa z rôznych dôvodov ocitol mimo kmeňa, stratil jeho ochranu, právo hlasovať na sneme a užívať spoločný majetok. Za určitých okolností ho mohol prijať iný kmeň a získať tak niektoré práva alebo sa stať bojovníkom náčelníkovej (vodcovej) družiny.⁴ Človek sa tak ako člen kmeňa mohol narodiť alebo sa ním mohol stať.

Germáni dokázali vytvoriť mocné kmene (kmeňové zväzy) už veľmi skoro, ako to dokladá migrácia Kimbrov, Teutónov a Ambrónov na prelome 2. a 1. storočia pred n. l. Súdržnosť a jednotu veľkého spoločenstva udržiaval spoločný, kratšie či dlhšie trvajúci záujem, ako bola napríklad migrácia. Jeho identita začala závisieť od vodcu, vládnucej rodiny, družiny, veľmožov a širšej spoločenskej elity. Kmeň a najmä kmeňový zväz preto nebol pevnou, jednoliatou a nerozdeliteľnou jednotkou. Väčšinu kmeňov a zväzov, o ktorých písal Cézar (100 pred n. l. – 44 pred n. l.), Strabón (64 pred n. l. – 24 n. l.) alebo Tacitus (55 – po 115), už Ammianus Marcellinus (330 – po 395) nepoznal. V čase Prokopia (500 – po 565) bolo známych len zopár veľkých a silných kmeňových zväzov, ktoré už vytvárali ríše na čele s jediným vládcom, kráľom.⁵ Niektoré kmene v priebehu storočí vykrvácali vo vojnách, prípadne prišli o svojich veľmožov a náčelníkov a boli pohltené inými alebo sa k inému kmeňu pripojili dobrovoľne. Kmeňový zväz bol tvorený menšími kmeňmi a zanikal, keď ho opúšťali. Podnetom na spájanie boli predovšetkým vojny a presuny do nových sídiel, pretože len spojením dovedy samostatných kmeňov sa mohlo vytvoriť mohutné vojsko pod jednotným velením. Ak vonkajšie ohrozenie pominulo, dôvody, ktoré viedli k spojeniu, sa strácali a funkcia vojenského vodcu už nemala zmysel. Kmene opäť nadobúdali samostatnosť. Susedstvo s Keltmi a neskôr s Rímskou ríšou však nútilo spájať sa a podriaďovať sa jednotnému veleniu a viedlo tiež k majetkovej a spoločenskej diferenciacii, čo bol jeden z predpokladov ďalšieho vývoja.

³ K slobode, jej významu a chápaniu pozri: STEINHÜBEL, 2012, s. 12-17, aj s odkazmi na ďalšiu literatúru.

⁴ Tacitus píše, že postavenie prepustencov sa nelíšilo od postavenia otrokov ani v rámci rodiny, ani kmeňa, okrem tých spoločenstiev – a to je zaujímavé – s kráľovskou vládou, kde prevyšovali dokonca slobodných i urodzených. Kráľovská vláda a existencia kráľovských či veľmožských družín teda umožňovala aj neplnoprávnym členom kmeňa nadobudnúť nielen uznanie, ale i majetok: TACITUS, *Germania* 25: „*Liberti non multum supra servos sunt, raro aliquod momentum in domo, numquam in civitate, exceptis dumtaxat iis gentibus quae regnantur. Ibi enim et super ingenuos et super nobiles ascendunt.*“ P. *Cornelii Taciti libri qui supersunt, Tom. II/2 : De origine et situ Germanorum liber*. ÖNNERFORS, Alf (ed.) Stuttgart : B. G. Teubner, 1983.

⁵ Niektoré veľké kmeňové zväzy, napríklad Svébi, boli v 6. storočí už len pozostatkom veľkého spoločenstva, kým Longobardi, ktorí kedysi k Svébom patrili a ktorých viaceré pramene označujú ako „*gens parva*“, sa sami stali silným kmeňovým zväzom. Nie je však isté, či Svébi boli skutočným kmeňovým zväzom, alebo skôr len spoločným menom, ktorým sami seba polabskí Germáni označovali, porovnaj TACITUS, *Germania* 38: „*[Suebi] propriis adhuc nationibus nominibusque discreti, quamquam in commune Suebi vocentur.*“

Pôvod germánskej kráľovskej hodnosti nie je celkom jasný.⁶ Funkcia kráľa spočiatku nijako nenarúšala charakter kmeňového spoločenstva. To, či kmeň mal kráľa, alebo nie, bolo skôr vecou dohody a zvyku než nutnosti.⁷ Jednotlivé kmene totiž mohli mať kráľovské rodiny, hoci nemuseli mať vždy vládnucich kráľov. Teutónsky náčelník Theutobod je najstarším známym germánskym vodcom, ktorého Rimania – avšak až v neskorších prameňoch – označili ako „rex“,⁸ čo dnes prekladáme slovom kráľ. Plutarchos (46 – 120) dokonca spomína, no nemenuje, viacerých zajatých teutónskych kráľov.⁹ Je však otázne, či Theutobod bol naozaj kráľom, alebo mu tento titul Rimania pridali len preto, že sa im s odstupom času každý silný vodca javil ako kráľ a anachronicky nazývali kráľmi aj vodcov, ktorých kráľovský titul nie je doložený. Antickí autori písali pre rímskych čitateľov a väčšinou ani oni bližšie nepoznali štruktúru kmeňovej spoločnosti. Pri opise germánskych inštitúcií vychádzali najmä z toho, čo im bolo blízke a čo poznali zo svojho prostredia a doby. Používali latinské (grécke) výrazy, ktoré nie vždy presne vystihovali kmeňové inštitúcie, ich význam a právomoci. Keďže niektorí čerpali aj zo starších prác, mohli opisovať stav, ktorý už nezodpovedal aktuálnej úrovni germánskej spoločnosti.

Najstaršie a pomerne dobré správy o spoločenskej organizácii Germánov pochádzajú od Cézara, ktorý rozšíril používanie latinského termínu „Germanus“ – ak ho v tomto význame sám nezaviedol – na označenie obyvateľstva odlišného od Keltov. Píše, že v čase vojny, keď germánsky kmeň (*civitas*) útočil alebo sa musel brániť, si jeho príslušníci zvolili úradníkov (*magistratus*) na vedenie vojny, ktorí vtedy mali „*moc nad životom a smrťou*“. V čase mieru vojenský vodcovia neboli potrební a život kmeňa riadili náčelníci (*principes*), ktorí v rámci svojho kraja, obce alebo rodu súdili a urovnávali nezhody medzi ľuďmi.¹⁰ Hoci sa pri rozhodovaní riadili vlastným úsudkom, zaiste vychádzali aj z nepísaného zvykového práva.¹¹ Cézarova terminológia pri opise Germánov síce vychádza

⁶ TODD, Malcolm. *Germáni*. Praha : NLN, 1999, s. 34-35. Pozri tiež: GRIERSON, Philip. Election and Inheritance in Early Germanic Kingship. In *Cambridge Historical Journal*, 1941, roč. 7, č. 1, s. 1-22; WOLFRAM, Herwig. The Shaping of the Early Medieval Kingdom. In *Viator : Medieval and Renaissance Studies*, 1970, roč. 1, s. 11-20; SAWYER, Peter Hayes – WOOD, Ian N. (eds.) *Early Medieval Kingship*. Leeds : University of Leeds, 1977; WOLFRAM, Herwig. *Die Germanen*. München : Beck, 1997, s. 64-66; GOETZ, Hans Werner – JARNUT, Jörg – POHL, Walter (eds.) *Regna and gentes (d'alej Regna)*. Leiden ; Boston : Brill, 2003; POHL, Walter. *Die Germanen*. München : Oldenbourg, 2004, s. 65-71.

⁷ GRIERSON 1941, s. 1-2.

⁸ FLORUS, Epitome I, 38, 10: „*Certe rex ipse Teutobodus*.“ *Florus : Epitome of Roman History*. FORSTER, Edward Seymour (Trans.). Cambridge MA ; London : G. P. Putnam's Sons, 1929; LIVIUS, Periochae 66-70.

⁹ PLUTARCHUS, Vitae paralellae: Marius 21. *Plutarchi Vitae paralellae, Vol. 1*. SINTENIS, Karl (ed.). Lipsiae : B. G. Teubner, 1908.

¹⁰ CAESAR, De bello Gallico VI, 23: „*Cum bellum civitas aut illa tum defendit aut infert, magistratus, qui ei bello praesint, ut vitae necisque habeant potestatem, deliguntur*.“ *C. Iulii Caesaris Commentarii rerum gestarum, Vol. 1 : Bellum Gallicum*. SEEL, Otto (ed.) Leipzig : B. G. Teubner, 1968.

¹¹ Porovnanie strohého opisu v Tacitovej *Germánii* a napríklad Longobardského zákonníka ukazuje viaceré podobnosti až zhody a dokladá, že niektoré rozsudky alebo zvyky pretrvali takmer bez zmien päť storočí.

z rímskeho republikánskeho zriadenia, no napriek tomu je jasná a výstižná. Magistrátmi boli nepochybne vojenský vodcovia a Cézar ich tak nazval preto, lebo boli volení a ich moc dočasná, podobne ako rímski úradníci. Náčelníkmi boli predáci, poprední členovia kmeňa. Keďže u Germánov v tom čase pôda patrila celému kmeňu, náčelníci ju na jeden rok prideliovali jednotlivcom, rodom i celým príbuzenstvám. Ľuďom (*plebs*) sa potom zdalo, píše Cézar, že sa majetkom vyrovnajú najmocnejším (*potentissimi*).¹² Podobný postup, keď pôdu na dobytom alebo darovanom území, ktorá však už bola majetkom kráľa a nie kmeňa, kráľ prideliaval do doživotnej držby členom svojej družiny, veľmožom i radovým bojovníkom za ich služby v boji, badáme aj v čase sťahovania národov. Keďže germánske ríše nemali fungujúcu ekonomiku, neschopnosť získať ďalšiu pôdu či jej strata, alebo drobenie mohli viesť k narušeniu celého systému, úpadku alebo zániku ríše. Ako výstižne o Theodorichovej vláde napísal Ennodius (473 – 521), hoci si to ani sám zrejme neuvedomoval: „[R]íša, ktorá nerastie, sa zmenšuje.“¹³

Významným zdrojom osobného i spoločného majetku (a tiež slávy) boli lúpežné výpravy. Podľa Cézara sa vodcom (*dux*) výpravy mohol stať aj náčelník (*princeps*). Ak sa kmeňovému zhromaždeniu pozdával vodca, jeho vek, schopnosti i jeho plán, bojovníci sa k nemu pridali. Vojenský vodca teda nemal absolútnu moc. Svoje ciele musel vždy predniesť na zhromaždení slobodných mužov (bojovníkov). Ak prítomných presvedčil, išli s ním zvyčajne všetci, pretože nenasledovať vodcu, ktorého si sami zvolili, sa považovalo za hanbu.

Podľa rímskeho historika Tacita mali v 1. a 2. storočí u Germánov o čosi pevnejšiu kráľovskú vládu len Góti (alebo presnejšie Gotóni) a kráľov vraj poslúchali ešte aj Rugovia, Lemoviovia a tiež škandinávski Suioni, ktorým vládol jeden náčelník.¹⁴ Je však otázne, do akej miery sú Tacitove informácie správne, keďže tieto kmene sa nachádzali od Rímskej ríše najďalej a rozpad rodovej štruktúry bol v jeho dobe najvýraznejší práve na rýnsko-dunajskej hranici.¹⁵ Ak však tieto kmene predsa len mali kráľov, ich moc stále nebola nad slobodou kmeňa (*supra libertatem*). Germáni si svojich kráľov (*reges*) vybe-

¹² CAESAR, De bello Gallico VI, 22. K pôde pozri aj: Tamže IV, 1. Pôdu od Rimanov žiadali už migrujúci Kimbrovia a Teutóni a neskôr tiež Vizigóti či Odoakar v Itálii. Pôdu Odoakarových Germánov svojmu kmeňu rozdelil aj ostrogótsky kráľ Theodorich, avšak tú, ktorá patrila Rimanom, si nevzal.

¹³ ENNODIUS, Panegyricus dictus Theoderico XII, 61: „*minui aestimas quod non crescit imperium.*“ *Magni Felicis Ennodi opera*. In MGH: Auct. ant. 7. VOGEL, Friedrich (ed.) Berolini: Apud Weidmannos, 1885.

¹⁴ TACITUS, Germania 44: „*Gothones regnantur, paulo tom adductius, quam ceterae Germanorum gentes... Rugii et Lemovii... erga reges obsequium.*“ Suioni vraj na rozdiel od iných germánskych kmeňov už nenosili zbrane na verejnosti, ale mali ich zamknuté. Strážil ich otrok, pretože náčelník, ktorý im vládol ako kráľ, nedôveroval ani urodzeným, ani slobodným, ani prepustencom. Dôvodom, prečo boli zbrane zamknuté, bolo nielen to, že ich pred útokmi chránilo more, ale aj strach z nečinných ozbrojených skupín, pozri: TACITUS, Germania 44: „*[Suiones] unus imperitat, nullis iam exceptionibus, non precario iure parenti... Enimvero neque nobilem neque ingenuum, ne libertinum quidem armis praeponere regia utilitas est.*“

¹⁵ MIŽIČKO, Marko. Náčrt sociálnej štruktúry u Ostrogótov. In *Medea*, 2004, roč. 8, s. 58.

rali podľa vznešenosti a veliteľov (*duces*) podľa odvahy.¹⁶ Podobne ako Cézar aj Tacitus rozlišuje súdne a vojenské právomoci oboch funkcií. Rôzne právomoci tiež znamenali iné nároky na ľudí, ktorých do úradov vyberali. Veliteľmi sa stávali najmä mladí, fyzicky zdatní a odvážni jedinci – kráľmi mohli byť starší, ale vážení a uznávaní predáci, ktorí už svoju vojenskú kariéru mali dávno za sebou. Uvádza tiež, že Markomani a Kvádi mali vlastných kráľov zo vznešeného rodu, ale ich moc už závisela od Ríma a udržiavala sa pomocou rímskych peňazí.¹⁷ Boli teda klientskými kráľmi, ktorí Rímskej ríši vyhovovali viac ako volení a dočasní, a teda menej ovládateľní náčelníci a veliteľia.

Králi mali obmedzenú moc a ani vojenský vodcovia nemohli svoju vôľu presadzovať rozkazmi alebo nanútiť ju ostatným len z titulu svojho úradu.¹⁸ Autoritu si museli získať, napríklad statočnosťou a bojovnosťou. Ak boli vo velení a v boji rozhodní (*prompti*), bojovali v predných líniiach a bolo ich vidieť, bojovníci ich nasledovali s obdivom. Podľa Tacita o menej dôležitých záležitostiach rozhodovali náčelníci (*principes*), o závažných celý kmeň, teda zhromaždenie (*omnes, plebs, turba, universi, concilium*).¹⁹ Náčelníci mali poradnú úlohu. Predkladali návrhy zhromaždeniu, ktoré rozhodovalo o ich prijatí. Zhromaždenie ozbrojených (*armati*) slobodných mužov (t. j. vojska) sa schádzalo buď pravidelne v určité dni, alebo mimoriadne v stave núdze. Frankovia sa napríklad schádzali každý rok 1. marca.²⁰ Zhromaždenia sa nemohli zúčastniť zbabelci, ktorí utiekli z boja, vydedenci a prepustenci. Za nevýhodu barbarskej slobody (*ex libertate vitium*) Tacitus považoval to, že zdĺhavým príchodom na snem a jeho prípravami sa niekedy premárnili aj dva-tri dni. Rokovanie otvorili a na priebeh dozerali kňazi. Keď utíšili prítomných, ako prvý vystúpil kráľ alebo náčelník (*rex vel princeps*) a po ňom ďalší rečníci podľa veku, urodzenosti, odvahy v boji alebo výrečnosti. Vážnosť rečníka na sneme závisela nie od veliteľskej právomoci, ale od schopnosti presvedčiť.²¹ Ak sa prítomným jeho návrh nepáčil, odmietli ho bručaním. Ak s návrhom súhlasili, triasli oštepami a udierali do štítov. Čím viac rinčali zbraňami, tým väčšiu podporu a nadšenie prejavovali. Zhromaždenie tiež rozhodovalo o závažných zločinoch²² a volilo náčelníkov, ktorí mali súdnu právomoc nad určitým krajom (*pagus*) alebo dedinami (*vici*). Zhromaždenie vybralo náčelníkovi

¹⁶ TACITUS, Germania 7: „*Reges ex nobilitate, duces ex virtute sumunt.*“

¹⁷ TACITUS, Germania 42: „*Marcomanis Quadisque...reges mansere ex gente ipsorum...vis et potentia regibus ex auctoritate Romana...pecunia iuvantur.*“

¹⁸ TACITUS, Germania 11: „*auctoritate suadendi magis, quam jubendi potestate.*“ ; THOMPSON, Edward Arthur. The "Passio S. Sabae" and Early Visigothic Society. In *Historia : Zeitschrift für Alte Geschichte*, 1955, roč. 4, č. 2/3, s. 331.

¹⁹ TACITUS, Germania 11: „*De minoribus rebus principes consultant, de maioribus omnes: ita tamen, ut ea quoque, quorum penes plebem arbitrium est, apud principes pertractentur.*“ ; TACITUS, *Historiae* IV, 15: „*Magno cum adsensu auditis barbaro ritu et patriis execrationibus universos adigit.*“ *P. Cornelii Taciti Libri Qui Supersunt, Tom. II/1 : Historiarum libri*. HEUBNER, Heinz (ed.) Stuttgart : B. G. Teubner, 1978.

²⁰ BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. *Frankové*. Praha : Vyšehrad 2009, s. 115.

²¹ TACITUS, Germania 11.

²² TACITUS, Germania 12: „*Licet apud concilium accusare quoque et discrimen capitis intendere.*“

druhov (*comites*), vraj až sto, aby mu pomáhali pri súdení a vláde.²³ Či sú títo pomocníci totožní s vojenskou družinou, zostáva nejasné.²⁴ Náčelnícka hodnosť sa niekedy udeľovala aj mladíkom, ktorí boli z urodzenej rodiny alebo mali udatných predkov. Mladý náčelník si potom vybral najstatočnejších a najskúsenejších rovesníkov, pre ktorých bolo cťou stať sa členom jeho družiny (*comitatus*).²⁵ Čím väčšia bola družina, tým väčší ohlas mal jej vodca nielen doma, ale aj u iných kmeňov. Mladíci bojovali vždy v predných líniách. Keď kmeň šiel do vojny, bolo hanbou pre náčelníka (*princeps*), ak ho bojovníci prekonalí v odvahe, a hanbou pre bojovníkov, ak sa odvahou nevyrovnali vodcovi.²⁶ Pre bojovníkov bolo tiež veľkou potupou prežiť vodcu a vrátiť sa domov bez neho. Ich povinnosťou bolo veliteľ a chrániť a vykonať preňho udatné skutky, pretože „*náčelník bojoval za víťazstvo, bojovníci za náčelníka.*“²⁷ Náčelníci si nemohli udržať veľkú družinu (*comitatus*), ak ich kmeň žil dlho v mieri. Urodzení mládenci (*nobiles adulescentes*) odchádzali tam, kde sa bojovalo, alebo podnikali lúpežné výpravy len preto, aby získavali slávu a koristi. V tomto období boli vojny jediným zdrojom bohatstva pre kmeň i jeho príslušníkov. Práve v tomto súperení medzi germánskymi kmeňmi môžeme hľadať vznik spoločenskej elity a pôvod bohatých veľmožských hrobov datovaných od 3. storočia n. l.²⁸ O tom, či už bol mladík schopný nosiť zbraň a bojovať, rozhodoval kmeň (*civitas*). Mladý muž mohol nosiť zbraň až po rozhodnutí komunity. Keď prišiel čas, v priebehu zhromaždenia mu dal obradne štít a oštep do rúk niektorý z náčelníkov, otec alebo jeho príbuzný.²⁹ Chlapec sa tak stal dospelým a plnoprávnym členom spoločenstva (*rei publicae*).

Tacitus je veľmi všeobecný a nie je vždy jasné, či sa jeho opis vzťahuje na všetkých Germánov, alebo len na jednotlivé kmene. Čím väčší bol kmeň alebo kmeňový zväz, tým menšiu úlohu zohrávalo zhromaždenie a miestne snemy, pretože z praktických i časových dôvodov sa slobodní muži (vojsko) nemohli často stretávať. Napriek upadajúcemu vplyvu kmeňového zhromaždenia táto inštitúcia pretrvala až do raného stredoveku. U Frankov sa spomína v 6. storočí, u Sasov sa schádzalo do 8. storočia

²³ TACITUS, *Germania* 12: „*Centeni singulis ex plebe comites, consilium simul et auctoritas, adsunt.*“ Veľkosť družín bola rôzna. Zriedka ju však tvorilo viac než 300 mužov. V 6. storočí mal napr. Herul Aordus 200-člennú družinu, longobardského kráľoviča sprevádzalo 40 mužov a v sprievode Longobarda Hildigesu boli okrem Longobardov Gepidi, a dokonca aj Slovania. Svoje družiny si vydržovali aj urodzení Germáni, ktorí slúžili v byzantskej armáde, napríklad Mundo. Herulský kráľ Gretes sa nechal pokrstiť s celou svojou družinou.

²⁴ HEATHER, Peter. *Gótové*. Praha : NLN, 1996, s. 76.

²⁵ TACITUS, *Germania* 13.

²⁶ TACITUS, *Germania* 14: „*Cum ventum in aciem, turpe principi virtute vinci, turpe comitatu, virtutem principis non adaequare.*“

²⁷ TACITUS, *Germania* 14: „*Principes pro victoria pugnant; comites pro principe.*“

²⁸ HEATHER, 1996, s. 75-76.

²⁹ TACITUS, *Germania* 13: „*Tum in ipso concilio vel principum aliquis vel pater vel propinqui scuto frameaque iuvenem ornant.*“

a u Severanov pretrvalo ešte dlhšie.³⁰ Keď longobardský kráľ Rothari v roku 643 vydal zákonník, nechal ho ešte, aspoň formálne, schváliť slávnostnou procedúrou (*gairethinx*) na zhromaždení ľudu (*exercitus*) podľa „zvyku kmeňa“. Prítomní svoj súhlas vyjadrili azda rovnako ako za čias Tacita – údermi zbraní do štítov. Keďže sa *gairethinx* v longobardskom zákonníku spomína aj pri iných právnych aktoch, napríklad pri prepúšťaní otrokov či darovaní majetku, zdá sa, že v tomto čase už malo zhromaždenie skromnejšiu účasť a jednoduchší priebeh. V právnom zmysle ním bolo akékoľvek stretnutie slobodných Longobardov a zároveň právoplatný akt darovania.³¹

Za kráľa považoval Cézar Ariovista, ktorý bol pôvodne jeho spojencom a priateľom. Jeho kráľovskú hodnosť (*basileia*) mu potvrdil aj Rím.³² Či bol kráľom aj podľa germánskych zvykov, nevieme. Nie je však prekvapením, že aj ďalší úspešní germánski vodcovia a protivníci Ríma, napríklad Arminius a Marobud, dobre poznali rímsky spôsob života, organizáciu a vojenstvo. Iní, ako dokladajú ich mená, boli dokonca rímskymi občanmi, ale z rôznych dôvodov sa vrátili domov. Dokonca aj neskôr, v 5. a 6. storočí, spolupráca s Rimanmi a zastávanie rímskych úradov alebo vojenských hodností boli pre jednotlivých vodcov jasnou výhodou voči ostatným. Germáni, ktorí nejaký čas žili v Rímskej ríši alebo slúžili v rímskej armáde, si uvedomovali dôvody rímskej prevahy a príčiny germánskych porážok. Vedeli, že bez jednotnej a pevnej vlády nezávislosť svojich kmeňov neuchráni. Snažili sa preto uplatniť niektoré rímske prvky vládnutia a velenia, čo však znamenalo koncentráciu a centralizáciu moci v rukách jedného človeka, a teda obmedzovanie kmeňových aj individuálnych slobôd. Narážali tak na silnú opozíciu z radov náčelníkov i členov svojej rodiny, ktorí ich vládu považovali za tyranu. Arminius z kmeňa Cheruskov si síce najprv získal veľkú prestíž víťazstvom nad Rimanmi v Teutoburskom

³⁰ TODD, 1999, s. 32; MIŽIČKO, 2004, s. 59.

³¹ Edictum Rothari, 386: „*per gairethinx secundum ritus gentis nostrum.*“ *Leges Langobardorum*. In *MGH : Leges (in Folio) 4* (ďalej LL). PERTZ, Georg Heinrich (ed.) Hannoverae : Imp. Bibliopolii A. Hahniani, 1868. Pozri: JARNUT, Jörg. Gens, rex and regnum of the Lombards. In *Regna*, s. 416; POHL, Walter. Memory, identity and power in Lombard Italy. In HEN, Yitzhak – INNES, Matthew (eds.) *The uses of the past in the early Middle Ages*. Cambridge : Cambridge University Press, 2000, s. 12-13; CHRISTIE, Neil. *The Lombards : The Ancient Longobards*. Oxford ; Malden MA : Blackwell, 1999, s. 113. V tej dobe však už *gairethinx* mal len formálny význam a stačilo, ak sa na určité účely zišlo len pár slobodných mužov, pozri: Edictum Rothari 172: „*thinx quod est donatio...Si quis res suas alii thingare voluerit...ante liberos homines ipsum gairethinx faciat.*“ V zákonníku sa viackrát objavujú slová *thingare*, *thingatus*, *thingatio* a *thinx*, ktoré majú význam „darovať“, „darovaný“, „právoplatné darovanie“ a „dar prostredníctvom právneho aktu“. Kým druhá časť slova, *thinx*, súvisí so všegermánskym slovom pôvodne znamenajúcim „snem“, prvá zrejme predsa len bude mať pôvod v slove **gais/gair* – „oštep“, ktoré je súčasťou aj viacerých mien (long. Gairimund, Gairipald, Gairipert, Gairuald, ale tiež stále bežných Gerard, Gerald, Ro(d)ger, Edgar, Berengar).

³² CAESAR, De bello Gallico I, 31: „*Ariovistus, rex Germanorum*“; PLUTARCHUS, Vitae paralellae : Caesar 19; CASSIUS DIO, Historia Romana XXXVIII, 34, 3. *Dio Cassius : Roman history, IX Vols.*, CARY, Earnest (Trans.). London : William Heinemann ; Cambridge MA : Harvard University Press ; New York : The MacMillan Co., 1914–1927.

lese a Germáni ho podporovali, pretože bojoval za slobodu,³³ ale nakoniec ho zavraždili jeho príbuzní, ktorým prekážalo, že sa usiloval o kráľovskú vládu (*regnum*) a potláčal slobodu (*libertas*) súkmeňovcov.³⁴ K jeho pádu mohli prispieť aj porážky od Gaia Germanica, čím zlyhal aj ako vojvodca, a nepochybne aj rímska diplomacia. Arminius sa kráľom nikdy nestal a Tacitus ho nikdy ako kráľa netituloval. Zarad'oval ho vždy len medzi náčelníkov (*primores, proceres*).³⁵

Kráľom však bol Markoman Marobud,³⁶ ktorý tiež musel čeliť silnému domácemu odporu. Pri moci ho dlho držali rímske peniaze, ale po prehratej vojne s Arminiom ho opustili niektoré kmene a prestali ho podporovať aj predáci (*primores*). O vládu ho pripravil mladý veľmož (*nobilis iuvenis*) Katvalda.³⁷ Vládal len krátko, porazil ho kráľ (*rex*) Hermundurov Vibilius.³⁸ Ako sa Vibilius stal kráľom, nie je známe. Po vyhnaní Marobuda i Katvaldu Rimania za kráľa podunajských Kvádov ustanovili Vannia. Najprv bol vraj u súkmeňovcov obľúbený a slávny, potom ho však začali nenávidieť pre jeho dlhú vládu a spôsob vládnutia.³⁹ Moci ho zbavil opäť Vibilius v spolupráci s Vanniovými synovcami Vangionom a Sidonom. O nič lepšie sa nevodilo ani Vangionovi a Sidonovi, ktorí si strýkovu ríšu rozdelili, ale kráľovský titul zrejme nezískali. Aj oni boli spočiatku veľmi obľúbení, pretože ukončili Vanniovu samovládu, keď však získali moc, začali ich tiež nenávidieť. Italica, Arminiovho synovca, si ako kráľa Cheruskovia sami vyžiadali od Ríma, pretože po krvavých domácich vojnách prišli o veľmožov (*nobiles*) a on bol posledným potomkom z kráľovského rodu (*stirps regia*).⁴⁰ Arminiov rod bol teda kráľovský, aj keď Arminius kráľom nebol, hoci po vyhnaní Marobuda ním chcel byť.⁴¹ Cheruskovia svojho kráľa Italika najprv uznávali, neskôr im začala prekážať jeho moc a sťažovali sa,

³³ TACITUS, *Annales* II, 44: „*Maroboduum regis nomen invisum apud popularis, Arminium pro libertate bellantem favor habebat.*“ *Cornelii Taciti libri qui supersunt, Tom. I : Annales*. HEUBNER, Heinz (ed.) Stuttgart : B. G. Teubner, 1983.

³⁴ TACITUS, *Annales* II, 88: „*Arminius...regnum adfectans libertatem popularium adversam habuit...dolo propinquorum cecidit.*“ Pozri tiež: WOLFRAM, Herwig. *The Roman Empire and Its Germanic People*. Berkeley ; Los Angeles : University of California Press, 1997, s. 15-18.

³⁵ TACITUS, *Annales* II, 9 a 15. Za kráľa ho nepovažovali ani STRABO, *Geographica* VII, 1, 3. *Strabo : Geography, in Eight Volumes*. JONES, Horace Leonard (Trans.). Cambridge MA ; London : Harvard University Press, 1917-1932; FLORUS, *Epitome* II, 30, 32.

³⁶ TACITUS, *Germania* 42; TACITUS, *Annales* II, 44-45, 63 a 88; VELLEIUS PATERCULUS, *Historia Romana* II, 108-109. *Vellei Paterculi Historiarum ad M. Vinicium Consulem libri duo*. WATT, William Smith (ed.). Stuttgart ; Leipzig : B. G. Teubner, 1998; STRABO, *Geographica* VII, 1, 3; *Epitome de caesaribus* 2, 8. *Sexti Aurelii Victoris Liber de caesaribus. Praecedunt Origo gentis Romanae et Liber de viris illustribus urbis Romae, subsequitur Epitome de caesaribus*. PICHLMAYR, Franz (ed.). Leipzig : B. G. Teubner, 1911.

³⁷ TACITUS, *Annales* II, 62-63.

³⁸ TACITUS, *Annales* II, 63.

³⁹ TACITUS, *Annales* II, 63 a XII, 29-30: „*prima imperii aetate clarus acceptusque popularibus, mox diuturnitate in superbiam mutans et odio accolarum.*“

⁴⁰ TACITUS, *Annales* XI, 16-17: „*Cheruscorum gens regem Roma petivit, amissis per interna bella nobilibus et uno reliquo stirpis regiae.*“

⁴¹ TACITUS, *Annales* II, 88: „*Arminius...pulso Maroboduo regnum adfectans.*“

že ich oberá o slobodu (*libertas*) a presadzuje vôľu Ríma, čo bola asi pravda. Vyhnali ho, ale naspäť ho z neznámych dôvodov dosadili Longobardi. Z kráľovského rodu boli aj Iulius Paulus a Iulius Civilis, obaja pravdepodobne z kmeňa Batavov.⁴² Ich latinské mená svedčia o tom, že boli rímskymi občanmi. Do Ríma sa dostali v mladom veku zrejme ako rukojemníci výmenou za mier alebo na znak priateľstva, čo bola bežná prax ešte aj v 6. storočí. Napriek tomu sa Civilis proti Rimanom vzbúril a zjednotil niekoľko germánskych kmeňov. Kráľom však nebol a po uzavretí mieru sú jeho ďalšie osudy neznáme.

V 2. a 3. storočí sú pramene veľmi skromné, čo spôsobilo obdobia kríz, politickej a ekonomickej nestability Rímskej ríše. K roku 166 sa spomína markomanský kráľ Ballomar a kvádski králi Furtius a Ariogaesus.⁴³ Rímske meno Furtius opäť dokladá, že išlo o rímskeho občana a Rimanom nakloneného klientského kráľa, ktorého Kvádi po vyostrení nepriateľstva zosadili a za kráľa si zvolili Ariogaesa. V 4. storočí stál na čele podunajských Kvádov kráľ (*rex*) Viduarius, jeho syn kráľovič (*regalis*) Vitrodur, podriadený (malý) kráľ (*subregulus*) Agilimund, ďalej veľmoži (*optimates*) a „sudcovia“ (*iudices*) stojaci na čele rôznych kmeňov (krajov).⁴⁴ Ammianus týchto sudcov zrejme chápal ako volených alebo menovaných a mohli nimi byť aj kmeňoví náčelníci. Kvádov Araharia a Usafera označuje zároveň ako kráľovičov alebo kniežatá (?) (*regales*), vojenských vodcov (*duces*) a veľmožov (*optimates*).⁴⁵ Vidíme teda hierarchické usporiadanie kvádskej elity od najvyššieho kráľa a jeho príbuzných cez rôzne stupne závislých či podriadených kráľov (kniežatá), ktorí spravovali kmene (*populi*) alebo kraje (*pagi*), až po vodcov a volených (menovaných) sudcov. Kvádskeho kráľa v prvej polovici 4. storočia spomína aj východorímsky historik Zosimos (490 – po 510). Po zmarených lúpežných vpádoch padol do zajatia ich vodca i kráľov syn. Zajatý vodca (kráľ) musel svojho syna spolu s ďalšími urodzenými mužmi (*episémoi*) nechať cisárovi ako rukojemníkov a záruku mieru.⁴⁶

U svébskych Alamanov, ktorých meno znamená „všetci muži“, sa rímski historici Cassius Dio (155 – 235) ani Aurelius Victor (320 – po 390) o kráľoch ešte nezmieňujú.⁴⁷ Cisár

⁴² TACITUS, *Historiae* IV, 13: „*Iulius Paulus et Iulius Civilis regia stirpe multo ceteros anteibant.*“

⁴³ CASSIUS DIO, *Historia Romana* LXXII, 3 a 13-14.

⁴⁴ AMMIANUS MARCELLINUS, *Res Gestae* XVII, 12, 21: „*regalis Vitrodorus Viduari filius regis et Agilimundus subregulus aliique optimates et iudices variis populis praesidentes.*“ *Ammiani Marcellini rerum gestarum libri qui supersunt*, 2 Vol. SEYFARTH, Wolfgang (ed.). Leipzig : B. G. Teubner, 1978. Agilimund bol zjavne podriadený najvyššiemu kráľovi Viduariovi.

⁴⁵ AMMIANUS MARCELLINUS, *Res Gestae* XVII, 12, 12: „*advolarunt regales cum suis omnibus Araharius et Usafer inter optimates excellentes, agminum gentilium duces.*“ Ak bol *regalis* kráľov syn Vitrodur, tak aj *regales* Araharius a Usafer by mali byť v nejakom príbuzenskom vzťahu s kráľom, aj keď nie nutne s Viduariom.

⁴⁶ Pozri: ZOSIMUS, *Historia nova* III, 7: „*ton tou basileós paida... proteinomenous homerous apétei tón episémón tinas kai toutois hama ton tou basileón hyion.*“ *Zosimi comitis et exadvocati fisci Historia nova*. MENDELSSOHN, Ludwig (ed.). Lipsiae : B. G. Teubner, 1887.

⁴⁷ CASSIUS DIO, *Historia Romana* LXXVIII, 13-15; AURELIUS VICTOR, *Liber de caesaribus* 21, 2; 33, 3; 35, 2. *Sexti Aurelii Victoris Liber de caesaribus. Praecedunt Origo gentis Romanae et Liber de viris illustribus urbis Romae, subsequitur Epitome de caesaribus*. PICHLMAYR, Franz (ed.). Leipzig : B. G. Teubner, 1911.

Probus, ktorý koncom 3. storočia bojoval proti germánskym kmeňom, sa však vo svojom údajnom liste senátu chválil, ako mu deväť „malých kráľov“ (*reguli*) rôznych germánskych kmeňov, medzi nimi aj Alamanov, prosebne ležalo pri nohách.⁴⁸ V prameňoch sa k prelomu 3. a 4. storočia už spomína menom nielen kráľ Alamanov C(h)roclus,⁴⁹ ale aj „*ich najmocnejší kráľ*“ Badomar.⁵⁰ Ammianus dokladá, že Alamani mali v polovici 4. storočia niekoľko kráľov súčasne [dvaja najvyšší králi (*potestate excelsiores ante alios reges*) Chnodomar a Agenarich (Serapio) a králi (*reges*) Vestralp, Uri, Ursicin, Suomar a Hortarius], ktorí spojili svoje sily proti Rimanom.⁵¹ Každý kráľ vládol niektorému z alamanských kmeňov (krajov), ale v stave núdze dokázali konať a vystupovať spoločne aj preto, že niektorí boli príbuzní a vládli spolu (napríklad Chnodomar a synovec Serapio, bratia Gundomad a Vadomar⁵² či bratia Macrianus a Hariobaud).⁵³ Po porážke Chnodomarovej koalície sa spomínajú nielen ďalší alamanskí králi (*reges*), napríklad Vithicabius, Vadomarov syn,⁵⁴ ale tiež nemenovaní kráľoviči alebo kniežatá (*regales*) a malí králi (*reguli*).⁵⁵ Ammianus všetky pojmy dôsledne rozlišoval nielen u Alamanov, ale aj Kvádov či iránskych Sarmatov. To znamená, že poznal hierarchiu germánskej elity, ktorú sa snažil zachytiť najlepšie, ako mu latinčina umožňovala. Alamanský kráľ Gibuld žijúci v polovici 5. storočia sa objavuje v životopise sv. Severína⁵⁶ v súvislosti s alamanskými vpádmi do Norika. Posledný, nemenovaný kráľ sa spomína až v roku 496, keď si Alamanov podrobil franský kráľ Chlodovik (Chlodovig).⁵⁷ Ak je údaj Gregora z Tours (538 – 594) správny, zdá sa, že koncom 5. storočia už mali Alamani jediného kráľa.

Podľa Ammiana stáli na čele Burgundov v 4. storočí dvaja vodcovia. Prvým bol najvyšší kňaz, zvaný *sinistus*, ktorý bol vo svojej funkcii doživotne a nehrozilo mu odstránenie. Druhým bol kráľ, *hendinos*, ktorý sa mohol svojho kráľovského postavenia vzdať alebo ho mohli zosadiť, ak pod jeho vedením kmeň postihlo nešťastie v podobe vojenskej

⁴⁸ Historia Augusta : Vita Probi 12, 3; 14, 1: „*reguli novem ex diversis gentibus venirent atque ad pedes Probi iacerent*“ a 15, 2: „*novem reges gentium diversarum ad meos pedes, immo ad vestros, supplices stratique iacuerunt.*“

⁴⁹ Epitome de caesaribus 41, 3: „*Alamannorum rex*“; GREGORIUS TURONENSIS, Historia Francorum I, 32 a 34: „*Chroclus ille Alamannorum rex.*“ *Libri historiarum X, Gregorii Turonensis opera, pars I.* In MGH : *Scriptores rerum Merovingicarum 1/1* (ďalej *SS rer. Merov.*). KRUSCH, Bruno (ed.). Hannoverae : Imp. Bibliopolii Hahniani, 1885.

⁵⁰ Epitome de caesaribus 42, 12: „*potentissimum eorum regem Badomarium.*“

⁵¹ AMMIANUS MARCELLINUS, Res Gestae XVI, 12, 1. Pozri: HEATHER, 1996, s. 74.

⁵² AMMIANUS MARCELLINUS, Res Gestae XIV, 10, 1: „*Gundomadum et Vadomarium fratres Alamannorum reges*“; XXI, 3, 4: „*Vadomario et Gundomado eius fratre itidem rege Constantius..firmaverat pacem.*“

⁵³ AMMIANUS MARCELLINUS, Res Gestae XVIII, 2, 15: „*Macrianus et Hariobaudus germani fratres et reges.*“

⁵⁴ AMMIANUS MARCELLINUS, Res Gestae XXVII, 10, 3 a XXX, 7, 7.

⁵⁵ AMMIANUS MARCELLINUS, Res Gestae XVIII, 2, 13: „*reges omnes et regales et regulos.*“ K tomu pozri: DRINKWATER, John F. *The Alamanni and Rome 213 – 496 : Caracalla to Clovis.* Oxford : Oxford University Press, s. 117-124.

⁵⁶ EUGIPPIUS, Vita sancti Severini 19: „*Gibuldus, Alamannorum rex...rex Gibuldus.*“

⁵⁷ GREGORIUS TURONENSIS, Historia Francorum II, 30: „*Cumque regem suum cernirent interemptum, Chlodovechi se ditionibus subdunt.*“

porážky alebo neúrody.⁵⁸ Burgundský zákonník, ktorý dal začiatkom 6. storočia spísať kráľ Gundobad (*dominus glorissimus rex*), tiež umožňuje nahliadnuť do štruktúry burgundskej spoločnosti. Spomínajú sa v ňom kráľovskí úradníci, ktorí spravovali jednotlivé mestá a kraje (*civitatum aut pagorum comites vel iudices*), náčelníci (*proceres*) a veľmoži (*optimates*).⁵⁹

Ak rozumieme Ammianovi správne, tak aj Góti v 4. storočí, keď šli do vojny, si volili „sudcov“ (*iudices*, gr. *dikastoi*), rovnako ako kočovní Alani.⁶⁰ Títo sudcovia mali teda veliteľské právomoci, možno dokonca väčšie ako kráľ, a na rozdiel od neho boli stále volení. K spoločenskej elite gótskych Tervingov a Greutungov patrili veľmoži (*optimates*)⁶¹ a náčelníci (*archontes*) kmeňov (resp. krajov), ktorí boli podriadení a zodpovedali kráľovi alebo vodcovi. Pravdepodobne tiež tvorili jeho najužší kruh a podieľali sa na rozhodovaní. V Umučení sv. Sávu sa spomínajú dvaja gótski veľmoži (*megistanes*), z ktorých jeden bol titulovaný ako „malý kráľ“ (*basiliskos*).⁶² Ich rozhodnutia na lokálnej úrovni presadzovali a o záležitostiach jednotlivých obcí a rodov rozhodovali miestne rady (*synedrion*). O tom, ako sa ich členovia volili a kto patrilo do rady, nevieme nič. Môžeme len predpokladať, že rovnako ako v čase Tacita ich tvorili starešinovia občín a rodín. Tieto rady alebo ich vyslanci možno reprezentovali svoju obec aj na celokmeňovom zhromaždení.⁶³

Po vpáde Hunov a zrušení ríše Greutungov vládli v mene neplnoletého kráľa Vithericha vojvodcovia (*duces*, gr. *hégemónes*) Alatheus a Safrak,⁶⁴ ktorého meno zrejme ani nie je germánske. Vitherich sa stal kráľom (*rex*) po smrti svojho otca Vithimira, ktorý bol za kráľa zvolený (*creatus*) po sebaobetovaní kráľa Ermanaricha. Malý Vitherich nemohol byť ako kráľ aj skutočným vojenským vodcom. Je preto možné, že jeho nástupníctvo

⁵⁸ AMMIANUS MARCELLINUS, Res Gestae XXVIII, 5, 14: „*Apud hos generali nomine rex appellatur hendinos, et ritu veteri potestate deposita removetur, si sub eo fortuna titubaverit belli vel segetum copiam negaverit terra...sacerdos apud Burgundios omnium maximus vocatur sinistus, et est perpetuus, obnoxius discriminibus nullis, ut reges.*“ *Sinista* – „najstarší“ etymologicky súvisí s gótskym *sineigs* a lat. *senex*, *hendinos* s gótskym *kindins* – „vládca“. K Burgundom z novej literatúry pozri napr.: BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. *Stěhování národů*. Praha : Vyšehrad 2007, s. 173-176.

⁵⁹ Lex Gundobada – Liber constitutionum 1-3. *Leges Burgundionum*. In MGH : *Leges nationum Germanicarum* 2/1 (ďalej *LL nat. Germ.*). SALIS, Ludwig Rudolf von (ed.). Hannoverae : Imp. Bibliopolii Hahniani, 1892).

⁶⁰ AMMIANUS MARCELLINUS, Res Gestae XXXI, 2, 25: „*iudicesque etiam nunc eligunt diuturno bellandi usu spectatos.*“

⁶¹ AMMIANUS MARCELLINUS, Res Gestae XVII, 12, 11 a 12, 12 a XXXI, 3, 5; XXXI, 6, 1; XXXI, 7, 7; XXXI 9, 3 a 12, 13 a inde.

⁶² Passio sancti Sabae Gothi IV, 5. *Saints de Thrace et de Mesie. Analecta Bollandiana* 31. DELEHAYE, Hippolyte (ed.). Paris : Société des Bollandistes, 1912, s. 209-221. Anglický preklad s komentárom: HEATHER, Peter – MATTHEWS, John (eds.) *The Goths in the Fourth Century*. Liverpool : Liverpool University Press, 1991, s. 102-110; THOMPSON, 1955, s. 331-338; HEATHER, 1996, s. 75.

⁶³ Passio sancti Sabae Gothi III, 2 a 4; THOMPSON, 1955, s. 332-334.

⁶⁴ AMMIANUS MARCELLINUS, Res Gestae XXXI, 3, 3 a 4, 12; ZOSIMUS, Historia nova IV, 34. Jordanes Vithimira ani Vithiricha nepozná.

presadili Alatheus a Safrak, ktorí si ako jeho poručníci udržali moc nad kmeňom alebo jeho časťou.

Stojí za zmienku, že Ammianus bežne používal titul kráľ v prípade Greutungov, Kvádov, Burgundov či Alamanov, ale nie u Tervingov. Kým na čele Greutungov stáli králi, Tervingov, ako sa zdá, viedli iba „sudcovia“.⁶⁵ Ich vodcom koncom 4. storočia bol „najmocnejší sudca“ (*iudex, iudex potentissimus*,⁶⁶ *iudex gentis*,⁶⁷ *iudex regum*⁶⁸) Athanarich. Zosimos ho považoval za hlavu celej kráľovskej rodiny „Skýtov“, ktorému cisár doprial aj „kráľovský“ pohreb.⁶⁹ Orosius a Jordanes ho nazývali kráľom.⁷⁰ Ak Ammianus neoznačil Athanaricha ako kráľa, hoci podľa Zosima Athanarich bol z kráľovskej rodiny, niet pochýb, že tento titul síce nemal (a Ammianus si toho bol vedomý), ale váhou a mocou sa úrad najvyššieho sudcu Tervingov musel plne vyrovnávať kráľovskému postaveniu u iných kmeňov. Možno ho gótsky kráľovský titul (*thiudans*) dokonca obmedzoval, keďže u Tervingov stál najvyšší sudca nad kmeňovými kráľmi. Začiatkom 6. storočia sa už so sudcami u Gótov vôbec nestretávame. Podľa historika Prokopia (500 – 565) napríklad mladý Athalarich zdedil kráľovstvo (*basileia*) po svojom dedovi Theodorichovi a stal sa kráľom (*basileos*).⁷¹ Dobre informovaný Prokopios už rôzne tituly a stupne germánskych náčelníkov na rozdiel od Ammiana nerozlišuje.

O tom, aké rituály sprevádzali nastúpenie nového kráľa, veľa nevieme. U porýnskych Tenkterov napríklad otec odkázal koňa nie najstaršiemu synovi, ale synovi najlepšiemu v boji.⁷² Franský kráľ Guntram dal oštep synovcovi Childebertovi na znak toho, že mu odovzdáva vládu.⁷³ Po smrti kráľa Sigisberta jeho stúpenci za kráľa uznali Chlodovika pokrikmi a rinčaním zbraní. Potom ho dvihli na štíte.⁷⁴ V hrobe jeho otca Childericha v belgickom Tournai sa našlo viacero predmetov, ktoré sa dajú považovať za znaky

⁶⁵ HEATHER, 1996, s. 67-68; WOLFRAM, Herwig. *History of the Goths*. Berkeley ; Los Angeles : University of California Press, 1990, s. 94-96. Ku germánskym titulom pozri tiež: BEDNAŘÍKOVÁ, 2007, s. 368-369; WOLFRAM, Herwig. *Das römische Königstum der Germanen. Ein Überblick*. In POHL, Walter – WIESER, Veronika (eds.) *Der frühmittelalterliche Staat – europäische Perspektiven*. Wien : Verl. d. ÖAW, 2009, s. 3-4.

⁶⁶ AMMIANUS MARCELLINUS, *Res Gestae* XXVII, 5, 6 a XXXI, 3, 4.

⁶⁷ AMMIANUS MARCELLINUS, *Res Gestae* XXVII, 5, 9.

⁶⁸ AMBROSIUS, *De Spiritu Sancto* I, 17. *Sancti Ambrosii Mediolanensis episcopi opera Omnia, Tom. II/1*. Patrologia Latina 16. MIGNE, Jacques Paul (ed.). Parisiis : Vrayet, 1845, s. 703-816.

⁶⁹ ZOSIMUS, *Historia nova* IV, 34: „*te pantos tou basileiou tón Skythón archonta genous*.“

⁷⁰ OROSIUS, *Historiae adversum paganos* VII, 43, 6: „*cum Athanarico Gothorum rege*.“ *Pauli Orosii Historiarum adversum paganos libri VII*. ZANGEMEISTER, Karl Friedrich Wilhelm (ed.). Lipsiae : B. G. Teubner, 1889; IORDANES, *Getica* 142: „*Aithanaricoque rege*.“

⁷¹ PROCOPIUS, *De bello gothico* I, 2. *Procopii Caesariensis opera omnia, Vol. II : De bellis libri V. – VIII*. HAURY, Jacob (ed.). Lipsiae : B. G. Teubner, 1963.

⁷² TACITUS, *Germania* 32: „*Inter familiam et penates et iura successionum equi traduntur: excipit filius, non ut cetera, maximus natu, sed prout ferox bello et melior*.“

⁷³ GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* VII, 33: „*Post haec rex Gunthchramnus, data in manu regis Childeberthi hasta, ait: 'Hoc est indicium, quod tibi omne regnum meum tradedi'*.“

⁷⁴ GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* II, 40: „*At ille ista audientes, plaudentes tam parvis quam vocibus, eum clypeo evectum super se regem constituunt*.“

kráľovskej moci, predovšetkým pečať prsteň s vyrytým nápisom *Childirici regis*, bohato zdobený plášť, zbrane, náramky, náhrdelníky a spony.⁷⁵ Tieto veci synovi zjavne neprechal, pretože boli jeho osobným vlastníctvom, na ktoré Chlodovik nemal nárok. V hrobe však nebola prilba ani diadém, ktoré môžeme považovať za symbol kráľovskej moci odovzdávaný nástupcovi.

Z prameňov však môžeme vyčítať, koho, prečo a na základe akých vlastností si volili Germáni svojich vodcov (a kráľov). Benediktínsky mních a historik Pavol Diakon (720 – 799) uvádza, že dvaja mýtickí longobardskí vodcovia (*duces*) Ibor a Agio, ktorí viedli kmeň počas sťahovania, boli bratia, mladí vekom a lepší než ostatní (*et germani erant et iuvenili aetate floridi et ceteris praestantiores*).⁷⁶ Nestáli teda na čele pre svoje meno či rod. Longobardi si ich zvolili (*ordinatis super se*) pre ich prednosti a s jasnou úlohou nájsť nové sídla (*ad exquirendas ...terras*). Aj stručné dielko *Origo gentis Langobardorum* rozlišuje prvotnú vládu náčelníkov (*principatum*) a neskoršiu vládu kráľov (*regnum*). Bratia náčelníci (*principes*) Ibor a Agio sa o vládu delili so svojou matkou Gambarou.⁷⁷ Keďže Gambaro sa v príbehu radila s bohmi, zdá sa, že jej úloha bola spojená s kultom a jej meno možno vzniklo zo slova označujúceho veštkyňu.⁷⁸ Hoci Ibor a Agio celkom isto nie sú historické postavy (ich mytologický pôvod naznačujú aj ich mená, ktoré znamenajú „diviak“ a pravdepodobne „kanec“), dvaja vodcovia zodpovedajú zásadám kmeňovej demokracie tak, ako ju chápali Germáni i ako ju poznal aj Tacitus. Podobne v anglosaskej tradícii bratia Hengist a Horsa, ktorí viedli Anglosasov do Británie, neboli kráľmi, ale vojvodcami (ich mená tiež poukazujú na mytologické súvislosti, keďže znamenajú „žrebec“ a „kôň“).⁷⁹ Dvojicu mytologických (či skôr fiktívnych) vodcov Ambriho a Assiho majú v longobardskom mýte aj Vandali (ich mená pripomínajú mená Embly a Aska, v severskej mytológii prvých ľudí na zemi, pričom meno muža znamená

⁷⁵ K hrobe a jeho výbave pozri napr.: WERNER, Joachim. Neue Analyse des Childeric-Grabes von Tournai. In *Rheinische Vierteljahrsblätter*, 1971, roč. 35, s. 43-46; KAZANSKI, Michel – PERIN, Patrick. Le mobilier funéraire de la tombe de Childéric 1er : état de la question et perspectives. In *Revue archéologique de Picardie*, 1988, roč. 3, č. 3-4, s. 13-38; JAMES, Edward. *Frankové*. Praha : NLN, 1997, s. 61-65; LEBECQ, Stéphane. The two faces of king Childeric : History, archaeology, historiography. In POHL, Walter (ed.) *Integration und Herrschaft, Ethnische Identitäten und soziale Organisation im Frühmittelalter*. Wien : Verl. d. ÖAW, 2002, s. 119-132; BEDNAŘÍKOVÁ, 2009, s. 110-111.

⁷⁶ PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I, 3. *Scriptores rerum Langobardicarum et Italicarum saec. VI. – IX.* In *MGH : Scriptores rerum Langobardicarum et Italicarum* (ďalej *SS rer. Lang.*). WAITZ, Georg (ed.). Hannoverae : Imp. Bibliopolii Hahniani, 1878.

⁷⁷ *Origo gentis Langobardorum* 1. In *MGH : SS rer. Lang.*

⁷⁸ PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I, 3: „*Gambara, mulier quantum inter suos et ingenio acris et consiliis provida; de cuius in rebus dubiis prudentia non minimum confidebant.*“ Jej meno môžeme etymologicky vysvetliť ako *gand-bera* znamenajúce „nositeľka žezla“, pozri: STARÝ, Jiří. Věštba a prorockví u starých Germánů. In VÍTEK, Tomáš – STARÝ, Jiří – ANTALÍK, Dalibor (eds.) *Věštění a prorokování v archaických kulturách*. Praha : Hermann a synové, 2006, s. 169.

⁷⁹ *Historia Brittonum* 13, Nenn. int.: „*duces duo fratres*“ *Chronica minora saec. IV. V. VI. VII., Vol. III* (ďalej *Chronica minora*). In *MGH : Auct. ant. 13*. MOMMSEN, Theodor (ed.). Berolini : Apud Weidmannos, 1897.

„jaseň“).⁸⁰ Mytologickí súrodenci asi súvisia s dvojicou božských bratov a mladíkov uctievaných Germánmi, ktorých spomína už Tacitus, prirovnávajúc ich ku Kastorovi a Pollukovi.⁸¹ S bratmi vodcami sa však stretávame aj v historickej dobe. Podunajských Gótov viedli traja bratia Valamer, Thiudimer a Vidimer.⁸² Dvojica historických vodcov je doložená u Vandalov (Raos a Raptos),⁸³ Frankov (Marcomer a Sunno), Tervingov (Ariarich a Aorich),⁸⁴ Greutungov (Alatheus a Safrak) a ďalších.

O urodzenom pôvode Ibora a Agia sága teda nehovorí. Hoci sa od nich odvodzuje pôvod prvej longobardskej kráľovskej dynastie, nepripisuje sa im božský ani polobožský predok, ktorým by sa vyzdvihla starobylosť kráľovského rodu a legitimizovala jeho moc a právo vládnuť tak, ako napríklad u spomínaných bratov Hengista a Horsu či anglosaského kráľa Idu, ktorého rod a vznešenosť odvodzovali od Wodana.⁸⁵ Podobne rodokmeň gótskych Amalovcov začína mýtickým Gaptom (Gautom). Môžeme predpokladať, že rovnako dlhý rodokmeň mali aj Balthovci a iné urodzené gótske rodiny a že tiež viedol až ku Gaptovi. V rodokmeňoch niektorých anglosaských kráľov sa okrem Ingwiho alebo Wodana objavuje Geata, Longobardom vládol rod Gausovcov a Sasi mali svojho mýtického hrdinu Hathagata (alebo Hathugaut). Frankovia odvodzovali pôvod svojej kráľovskej dynastie od Meroviga, syna morskej bytosti „Quinotaura“,⁸⁶ pôvodne zrejme nejakého germánskeho boha vôd. Napokon ani Longobardi neboli celkom bez božej priazne, keďže v longobardskej ságe za svoje meno vd'áčili Wodanovi.

Podľa Jordana Góti mali kráľa menom Berig už v dobe svojho mýtického sťahovania zo „Scandzy“, čo by podporovalo Tacitovu správu o pevnejšej kráľovskej vláde. Ammianus však dokladá, že ani v 4. storočí nebola kráľovská vláda u všetkých Gótov zaužívaná a kráľ nebol najvyšším predstaviteľom. Piatym gótskym kráľom bol podľa tradície Filimer, ktorý viedol sťahovanie kmeňa k Čiernemu moru.⁸⁷ Aj keď máme dôvod pochybovať, či

⁸⁰ Origo gentis Langobardorum 1; PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I, 7.

⁸¹ TACITUS, *Germania* 43: „*deos interpretatione Romana Castorem Pollucemque memorant. Ea vis numini, nomen Alcis...ut fratres tamen, ut iuvenes venerantur.*“

⁸² IORDANES, *Getica* 253 a 268. Na čele kmeňového zväzu Hunov tiež stáli bratia, a dokonca traja – Oktar, Ruga a Mundiuch, každý však zrejme vládol len jeho časti. Po nich vláda pripadla Mundiuchovým synom Bledovi a Attilovi, k tomu pozri: THOMPSON, Edward Arthur. *Hunové*. Praha : NLN, 1999, s. 67.

⁸³ CASSIUS DIO, *Historia Romana* LXXII, 12.

⁸⁴ IORDANES, *Getica* 112.

⁸⁵ AETHELWEARD, *Chronicon* I, 5 sub a. 547: „*prosapia regni et nobilitas a Vuothen exordium sumit.*“ *Old English chronicles*. GILES, John Allen (ed.). London : George Bell & Sons, 1906. Porovnaj: BEDA, *Historia ecclesiastica* I, 15: „*cuius pater Voden, de cuius stirpe multarum provinciarum regium genus originem duxit.*“ *Venerabilis Baedae opera historica, 2 Vol.* PLUMMER, Charles (ed.). Oxonii : E typographeo Clarendoniano, 1896; *Historia Brittonum* 31: „*qui fuit, ut aiunt, filius dei*“, s. 57.

⁸⁶ FREDEGARIUS, *Chronica* III, 9: „*bistea Neptuni Quinotauri similis.*“ *Fredegarii et aliorum Chronica et Vitae sanctorum*. In *MGH : SS rer. Merov.* 2. KRUSCH, Bruno (ed.). Hannoverae : Imp. Bibliopolii Hahniani, 1888.

⁸⁷ IORDANES, *Getica* 25-26. Berig ani Filimer, ani ďalší gótski vodcovia a králi 3. a 4. storočia uvádzaní Jordanom nie sú súčasťou amalovského rodokmeňa, čo znamená, že amalovská tradícia nebola totožná s gótskou. Takisto Jordanes netvrdí, že všetci amalovskí predkovia Theodoricha boli kráľmi.

Berig a Filimer boli naozaj kráľmi a či vôbec existovali, je zjavné, že Góti si ich mená pamätali práve preto, lebo ich spájali s presunom, podobne ako si Gepidi pamätali kráľa Fastidu či Longobardi Ibora a Agia. Migrácia (odchod z pravlasti, t. j. z otcovských sídiel) bola významnou udalosťou v živote usadlého spoločenstva a nezriedka stála na počiatku etnagonického mýtu i konkrétneho kmeňa, aj etnogenézy samotnej.

Ako prvý longobardský kráľ sa uvádza Agelmund, Agiov syn, ktorého si vraj Longobardi zvolili (*statuerunt*) „po vzore iných kmeňov“ za kráľa preto, lebo už „*nechceli, aby im vládli vodcovia*.“⁸⁸ Agelmund mal zahynúť v bitke proti „Bulharom“, zrejme Hunom.⁸⁹ Po jeho smrti si Longobardi za kráľa ustanovili (*constiterunt*) Lamissia,⁹⁰ ktorý nebol príbuzným Agelmunda, dokonca vraj nemal ani urodzený pôvod. Ukázal však svoje bojové a veliteľské schopnosti. Bulharov porazil, oženil sa s Agelmundovou dcérou a stal sa tak príslušníkom jeho rodu. Lamissio bol v príbehu opísaný ako mladý (*iuvenis, iuvenili aetate*), odvážny (*strenuus*), bojovný (*bellicosissimus, ad certamina promptus*) a schopný vojvodca.⁹¹ Lamissiove vlastnosti sa môžu javiť ako nutná súčasť longobardskej hrdinskej ságy, no už rímsky historik Velleius Paterculus (20 pred n. l. – po 30 n. l.) takmer rovnako opísal aj Arminia a Marobuda. Arminius bol podľa neho mladý (*iuvenis*), osobne statočný (*manu fortis*), bystrý (*sensu celer*) a inteligentný (*promptus ingenio*).⁹² Marobud bol silný (*corpore praevalens*), odvážny (*animo ferox*) a nevšedne inteligentný (*natione magis quam ratione barbarus*).⁹³ Podľa Tacita aj odbojný Civilis vyčnieval svojím intelektom nad ostatných barbarov (*ultra ingenio*).⁹⁴ Germánsky vodca Chariato, bojujúci na strane Rimanov v 4. storočí, udivoval svojím vzrastom a jeho odvaha vraj zodpovedala nadmernej veľkosti jeho tela.⁹⁵ Vodca Tervingov Geberich vynikal odvahou a pôvodom (*virtutis et nobilitatis eximius*) i ako veliteľ (*ductor eximius*).⁹⁶ Kráľ Greutungov Ermanarich bol veľmi bojovný (*bellicosissimus*), obávaný pre svoju statočnosť a prirovnávaný

⁸⁸ Origo gentis Langobardorum 2: „*fecerunt sibi regem*“; PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I, 14: „*nolentes iam ultra Langobardi esse sub ducibus, regem sibi ad ceterarum instar gentium statuerunt*.“

⁸⁹ PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I, 16. K „Vulgares“ pozri: CHRISTIE, 1999, s. 14-15.

⁹⁰ PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I, 17: „*Langobardi...Lamissionem...sibi regem constituerunt*.“

⁹¹ PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I, 15: „*Qui cum adolevisset, tam strenuus iuvenis effectus est, ut et bellicosissimus extiterit*“ a I, 17: „*Qui...erat iuvenili aetate fervidus et ad belli certamina satis promptus*...“ Ak stotožníme Bulharov s Hunmi, Agelmundovu vládu musíme datovať do prvej polovice 5. storočia.

⁹² VELLEIUS PATERCULUS, *Historia Romana* II, 118: „*Tum iuvenis genere nobilis, manu fortis, sensu celer, ultra barbarum promptus ingenio, nomine Arminius, Sigimeri principis gentis eius filius*.“

⁹³ VELLEIUS PATERCULUS, *Historia Romana* II, 108: „*Maroboduus, genere nobilis, corpore praevalens, animo ferox, natione magis quam ratione barbarus*“; STRABO, *Geographica* VIII, 1, 3.

⁹⁴ TACITUS, *Historiae* IV, 13: „*Civilis ultra quam barbaris solitum ingenio sollers*.“

⁹⁵ ZOSIMUS, *Historia nova* III, 7: „*anér tis én megethos sómatos hyper tous allous hapantas echón, pai tén andrian analogon tó sómati*.“ Podobne tiež: AMMIANUS MARCELLINUS, *Res gestae* XVII, 10, 5: „*Chariettoni viro fortitudinis mirae*.“

⁹⁶ IORDANES, *Getica* 112 a 115.

k Alexandrovi Macedónskemu.⁹⁷ Alamanský kráľ Chnodomar bol odvážny (*audax*), silný v ramenách, vzrastom zjavne vysoký, udatný (*strenuus*) vojak a schopný (*utilis*) veliteľ. Jeho synovec Agenarich (Serapio) bol taký mladý, že mu ešte nenarástla brada, ale odvahou už prekračoval svoj vek.⁹⁸ Údajný ostrogótsky kráľ Hunimund bol rázny v boji (*acer in bello*) a tiež fyzicky krásny a zdatný.⁹⁹ Vizigótsky kráľ Athaulf nebol síce taký vysoký ako jeho predchodca, vynikal však telom i duchom (*forma menteque conspicuus*) a bol krásny postavou i v tvári.¹⁰⁰ Vizigótsky kráľ Theodorich I. (Theodorid) bol veľmi odvážny a považovaný za súceho telom i duchom.¹⁰¹ Longobardský kráľ Alboin bol muž zdatný v boji (*vir bellis aptus*) a vo všetkom odvážny (*per omnia strenuus*).¹⁰² Odoakar, ktorého za kráľa v Itálii zvolilo žoldnierske vojsko zložené z bojovníkov rôznych germánskych kmeňov, bol inteligentný i múdry (*arte et sapientia gravis*) a zbehlý vo vojenských veciach (*bellicis rebus instructus*).¹⁰³ Možno to prekvapí, no germánski i antickí autori len zriedka spomínajú urodzenosť týchto kráľov a vodcov. To znamená, že urodzený pôvod považovali buď za samozrejmosť, alebo nebol pre výber vojenského náčelníka vôbec prvoradý.

Pavol Diakon spomína, že po Lamissiovej smrti nastúpil (*ascendit*) tretí kráľ Lethu(c), ktorý dal meno novej dynastii. Dedičné nástupníctvo sa ukazuje u Hildehoca, ktorého Lethuc zanechal ako nástupcu kráľovskej vlády (*regni successorem reliquit*). Po Hildehocovej smrti prevzal kráľovskú vládu (*regnum suscepit*) Godehoc, potom nastúpil (*succesit*) Klaffo a po ňom nastúpil (*ascendit*) Tato, ktorého o vládu i život pripravil Vacho.¹⁰⁴ Je pozoruhodné, že Pavol Diakon vôbec nenazýva Vacha kráľom, pretože sa zmocnil vlády násilím. Po smrti longobardského kráľa Alboina a úteku jeho dcéry do Ravenny sa všetci Longobardi zhodli a za kráľa zvolili (*levaverunt, statuerunt*) prekvapivo nie jeho údajného synovca Gisulfa, „muža na všetko súceho“,¹⁰⁵ ale vznešeného Klefa z rodu Beleos, ktorý

⁹⁷ AMMIANUS MARCELLINUS, Res gestae XXXI, 3, 1: „*bellicosissimi regis et per multa variaque fortiter facta vicinis nationibus formidati*“; IORDANES, Getica 116.

⁹⁸ AMMIANUS MARCELLINUS, Res gestae XVI, 12, 24-25: „*Chonodomarius...audax et fidens ingenti robore lacertorum...equo spumante sublimior...antea strenuus et miles et utilis praeter ceteros ductor...Serapio...iuvenis, efficacia praecurrens aetatem*.“

⁹⁹ IORDANES, Getica 250: „*acer in bello totoque corpore pulchritudine pollens*.“

¹⁰⁰ IORDANES, Getica 158: „*nam erat quamvis non adeo proceritate staturae formatus, quantum pulchritudine corporis vultuque decorus*.“

¹⁰¹ IORDANES, Getica 176: „*homo summa moderatione compositus, animi corporisque utilitate habendus*.“

¹⁰² PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum I, 27.

¹⁰³ Consularia Italica sub a. 476: „*Eruli...regem creant nomine Odoacrem, hominem et aetate / arte et sapientia gravem et bellicis rebus instructum...Odoachar ab exercitu suo rex levatur*.“ Chronica minora, Vol. I. In MGH : Auct. ant. 9. MOMMSEN, Theodor (ed.). Berolini : Apud Weidmannos, 1887, s. 309. Porovnaj: IORDANES, Getica 242-243: „*Odoacer Torcilingorum rex habens secum Sciros, Herulos diversarumque gentium auxilios...Odoacer rex gentium*.“

¹⁰⁴ PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum I, 18-21. Historia Langobardorum codicis Gothani 2, medzi Godehoca a Klaffa vsunula ešte neznámeho kráľa Pera. In MGH : SS rer. Lang.

¹⁰⁵ PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum II, 9: „*Gisulfum, ut fertur, suum nepotem, virum per omnia idoneum*.“

nebol jeho príbuzným.¹⁰⁶ Vládol iba dva roky a po jeho smrti Longobardi nemali kráľa vyše desať rokov. Ich ríšu riadili (*iudicaverunt*) vojvodovia (*duces*), pôvodne menovaní kráľom.¹⁰⁷ Vojvodovia však nedokázali vzdorovať Frankom ani Byzantíncom, pretože žiadny z nich nemal dostatočnú autoritu, aby ho nasledovali ostatní. Vojvodovia sa preto rozhodli opäť si zvoliť kráľa. Ale až vtedy, keď hrozilo, že pod vonkajším tlakom môže zaniknúť nielen longobardské kráľovstvo (*regnum*), ale aj samotný kmeň (*gens*). Za kráľa si zvolili (*levaverunt, statuerunt*) Klefovho syna Authariho, čím znovu nadviazali na prerušenú dynastickú postupnosť.¹⁰⁸ Aby si nový kráľ zaistil svoju legitimitu, oženil sa s Theudelindou, vnučkou niekdajšieho kráľa Vacha. Vojvodovia teda vedome, až pod tlakom vonkajších okolností a na úkor vlastnej moci, obnovili kráľovskú moc, ktorá ako jediná mohla zjednotiť a viesť všetko longobardské vojsko, a tým aj celý kmeň.

Podľa anonymnej Knihy franskej histórie z 8. storočia bol prvým franským kráľom bájnny Faramund, ktorého si Frankovia vybrali a zvolili (*elegerunt et elevarunt*) tak „ako ostatné kmene.“¹⁰⁹ Opäť, tak ako v longobardskom príbehu, si kmeň volí jediného kráľa podľa vzoru iných. Dovtedy ich viedli len náčelníci (*principes*), napríklad po mene známi Marchomir a Sunno. Po Faramundovej smrti si za kráľa zvolili jeho syna Chlodia, ktorý bol vraj prvým z „vlasatých kráľov“. Po ňom vládol jeho syn Merovig, ktorý dal meno dynastii Merovejovcov (Merovingovcov), po ňom jeho syn Childerich a po ňom jeho syn Chlodovik. Marchomira a Sunna spomína aj autor známy ako Fredegar¹¹⁰ i Gregor z Tours (538 – 594) práve v súvislosti s nejasnosťami o tom, kto bol vlastne prvým franským kráľom.¹¹¹ Odvoláva sa na stratené dielo Rimana Sulpicia Alexandra, podľa ktorého Frankov v 4. storočí viedli vodcovia (*duces*) alebo kniežatá (*regales*) a menuje troch – Marcomera, Sunna a Genobauda. Zosimos nemenovaného vodcu sálskych Frankov z konca 4. storočia označuje ako kráľa.¹¹²

¹⁰⁶ Origo gentis Langobardorum 6: „*Reliqui Langobardi levaverunt sibi regem nomine Cleph de Beleos*“ ; PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum II, 31: „*Langobardi vero apud Italiam omnes communi consilio Cleph, nobilissimum de suis virum...sibi regem statuerunt.*“ ; Historia Langobardorum codicis Gothani 6.

¹⁰⁷ Origo gentis Langobardorum 6: „*Et iudicaverunt duces Langobardorum annos duodecim*“ ; PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum II, 32; Historia Langobardorum codicis Gothani 6.

¹⁰⁸ Origo gentis Langobardorum 6: „*posthaec levaverunt sibi regem nomine Autarine, filio Claffoni; et accepit Autari uxorem Theudelenda, filia Garipald et Walderade de Baiuaria*“ ; PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum III, 16. „*At vero Langobardi cum per annos decem sub potestate ducum fuissent, tandem communi consilio Authari, Clephonis filium supra memorati principis, regem sibi statuerunt.*“ ; Historia Langobardorum codicis Gothani 6.

¹⁰⁹ Liber historiae Francorum 4: „*acciperunt consilium, ut regem sibi unum constituerent, sicut ceterae gentes...et elegerunt Faramundo...et elevaverunt eum regem super se crinitum.*“ Pozri tiež: SIGEBERTUS GEMBLACENSIS, Vita brevior Sigeberti regis, ktorý však kráľovskú vládu potiahol až k Priamovi: „*Post Marcomirum filius ejus Faramundus fuit, rex crinitus, a quo Franci crinitos reges habere coeperunt.*“

¹¹⁰ FREDEGARIUS, Chronica III, 3-4: „*Dehinc extinctis ducibus [Marcomer et Sonno], in Francis dinuo regis creantur ex eadem stirpe.*“

¹¹¹ GREGORIUS TURONENSIS, Historia Francorum II, 9: „*De Francorum vero regibus, quis fuerit primus, a multis ignoratur.*“

¹¹² ZOSIMUS, Historia nova III, 6: „*hoi Salioi...meta tou sfón basileós.*“

Chlodovik však nebol jediným franským kráľom vo svojej dobe. Hoci kráľovskú vládu zdedil po Childerichovi, svoje postavenie dosiahol násilím a fyzickým odstránením ostatných franských kráľov (Sigiberta a jeho syna, Chararicha a jeho syna, Ragnachara a jeho bratov a tiež „*veľa ďalších kráľov i svojich príbuzných*“¹¹³). Niekedy, ako napríklad u Vizigótov, Burgundov či Longobardov, boj o moc prebiehal aj v rámci najbližšej rodiny. Keď v bitke padol vizigótsky kráľ Theodorid, jeho nástupcom sa stal jeho syn Thorismund. Vládol iba pár rokov, keď ho pripravil o život jeho brat Theodorid II. Theodorida zabil jeho brat Eurich, ktorý sa stal novým vizigótskym kráľom. Po smrti burgundského kráľa Gundoviga (Gundioc, Gundovech) a jeho brata Chilpericha I. sa o kráľovskú vládu delili jeho štyria synovia, Gundobad, Godegisel, Chilperich a Godomar. Po Godomarovej smrti (?) Gundobad vraj zabil svojho brata Chilpericha, jeho ženu dal utopiť a dcéry poslal do vyhnanstva. O moc najdlhšie bojoval s Godegiselom, ale napokon aj jeho pripravil o život a kráľovstvo malo opäť jediného kráľa.¹¹⁴ Longobard Vacho zabil svojho strýka kráľa Tata a vyhnal jeho syna Hildigesu.¹¹⁵ Podobným vývojom prešli aj Góti po rozvrátení ríše Greutungov i Tervingov Hunmi a zániku ich pôvodných kráľovských dynastií (Ermanarichova u Greutungov a Athanarichova u Tervingov).¹¹⁶ Nové kráľovské rody sa objavili až počas opätovného zjednocovania rozbitých gótskych skupín, z ktorých sa nakoniec sformovali Vizigóti a o čosi neskôr Ostrogóti. Konflikty s Rímskou ríšou a súperenie medzi jednotlivými gótskymi frakciami zmietli postupne viacerých vodcov (Alatheus, Safrak, Fritigern,¹¹⁷ Eriulf, Fravitta, Radagais, Sarus a ďalší). U Vizigótov napokon víťazne vyšiel Alarich z rodu Balthovcov, ktorý bol ustanovený (*ordinatus, creatus, constituerunt*) za kráľa.¹¹⁸ Po jeho náhlej smrti zverili (*tradunt*) Vizigóti kráľovskú vládu jeho švagrovi Athaulfovi,¹¹⁹ ktorý s ním nebol pokrvne príbuzný, ale ako manžel jeho sestry tiež patrilo k Balthovcom. Po jeho vražde bol za

¹¹³ GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* II, 41-42: „*Interfectisque et aliis multis regibus vel parentibus suis primis, de quibus zelum habebat, ne ei regnum auferrent, regnum suum per totas Gallias dilatavit.*“ K tomu pozri: BEDNAŘÍKOVÁ, 2009, s. 61-66.

¹¹⁴ GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* II, 28 a 32-33; III, 1.

¹¹⁵ *Origo gentis Langobardorum* 4; PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I, 21; *Historia Langobardorum codicis Gothani* 4. Podobne aj: PROCOPIUS, *De bello Gothico* III, 35. Avšak tu je Hildiges synom Riulfa, ktorý je bratrancom (*anepsios*) Vacha.

¹¹⁶ HEATHER, 1996, s. 148.

¹¹⁷ IORDANES, *Getica* 135. Jordanes nazýva Fritigerna malým kráľom: „*Fritigernum Gothorum regulum in convivio invitaret.*“

¹¹⁸ IORDANES, *Getica* 146: „*ordinato super se rege Halarico, cui erat post Amalos secunda nobilitas Balthorumque ex genere origo mirifica, qui dudum ob audacia virtutis Baltha*“; IORDANES, *Romana* 319. Za kráľa ho označil aj: OROSIUS, *Historiae adversum paganos* II, 3, 3; ISIDORUS, *Historia Gothorum* 12. *Chronica minora, Vol. II.* In *MGH: Auct. ant. 11.* MOMMSEN, Theodor (ed.). Berolini: Apud Weidmannos, 1894; HYDATIUS, *Chronicon* sub a. 409. In *MGH: Auct. ant. 11.* Vodcom ho nazýva Sozomenus: SOZOMENUS, *Historia Ecclesiastica* VII, 25, IX, 4 a 6 a PROCOPIUS, *De bello Vandalico* I, 2. *Procopii Caesariensis opera omnia, Vol. 1: De bellis libri I. – IV.* HAURY, Jacob (ed.). Lipsiae: B. G. Teubner, 1962.

¹¹⁹ IORDANES, *Getica* 158; OROSIUS, *Historiae adversum paganos* VII, 43, 2; ISIDORUS, *Historia Gothorum* 20; PROSPER TIRO, *Epitoma Chronicon* 1246. In *MGH: Auct. ant. 9.*

kráľa zvolený (*creatus, electus*), aj keď asi len časťou Vizigótov, Sigerich. Jeho nástup na trón a prenasledovanie Balthovcov však vyvolalo silný odpor a zabili ho. Vládal vraj iba sedem dní. Za nového kráľa bol potom zvolený (*electus, effectus*) Valia,¹²⁰ ktorého príbuzenský vzťah k Alarichovi alebo Athaulfovi zostáva neistý. Po Valiovi sa stal kráľom už spomínaný Theodorid I.,¹²¹ Alarichov možno nemanželský syn. S výnimkou Sigericha si teda kráľovskú hodnosť stále udržali Balthovci alebo jednotlivci, ktorí s nimi boli príbuzensky či záujmovo spriaznení.

Proces zjednotenia Ostrogótov, ktorí pred Hunmi neunikli na územie Rímskej ríše a zostali pod hunskou nadvládou, začal až po Attilovej smrti. Podľa Jordana i súdobých východorímskych prameňov podunajských Gótov viedol Valamer a jeho bratia Thiudimer a Vidimer z rodu Amalovcov. Jordanes tvrdí, že Ostrogóti zostali jednotní a Amalovcov rešpektovali ako jediný vládnucci rod. V jeho opise však narážame na chronologické problémy, ktoré by sa čiastočne dali vyriešiť stotožnením Valamera s údajným hunským kráľom Balamberom,¹²² ako navrhuje Peter Heather.¹²³ Keďže žiadny hunský vodca (kráľ) menom Balamber nie je z iných prameňov známy, mohol ho Cassiodorus (respektíve Jordanes, ktorý z jeho strateného diela čerpal) prevziať buď z nedochovanej histórie (?) Gótov od „skvelého spisovateľa“ Góta Ablabia,¹²⁴ alebo z prostredia Východorímskej ríše od gréckych historikov, ktorým sa Valamer mohol javiť aj ako hunský (skýtsky)

¹²⁰ IORDANES, *Getica* 164; OROSIUS, *Historiae adversum paganos* VII, 43, 9-10; ISIDORUS, *Historia Gothorum* 20-21; PROSPER TIRO, *Epitoma Chronicon* 1257; HYDATIUS, *Chronicon* sub a. 416.

¹²¹ IORDANES, *Getica* 175-176; ISIDORUS, *Historia Gothorum* 23; HYDATIUS, *Chronicon* sub a. 418. Jediná zmienka, ktorá naznačuje príbuzenstvo Theodorida k Alarichovi, je báseň Sidonia Apollinara *Panegyricus ad Avitum* v. 505, kde Theodorid II. označuje Alaricha ako „*noster...avus*.“ K tomu pozri: GRIERSON, 1941, s. 12.

¹²² AMMIANUS MARCELLINUS, *Res gestae* XXXI, 2, 7. Najvýznamnejší a najdôveryhodnejší dobový prameň žiadneho hunského kráľa ani Huna Balamberra nepozná. Naopak, Ammianus píše, že Huni (za jeho čias) ešte rokovali všetci spoločne, nepodriaďovali sa kráľovskej vláde a prekážky zdolávali pod improvizovaným velením svojich vodcov. Východorímsky autor Olympiodorus ich vodcov nazýva rímskym slovom „*reges*“: OLYMPIODORUS, fr. 18. *Historici graeci minores, Vol. 1*. DINDORF, Ludwig (ed.). Lipsiae : B. G. Teubner, 1870. K tomu pozri: HEATHER, Peter. The Huns and the End of the Roman Empire in Western Europe. In *English Historical Review*, 1995, roč. 105, č. 435, s. 11 s pozn. 2. Priskos urodzených mužov v Attilovej ríši nazýval gréckym slovom *logades* – „vybraní“, ktoré podľa O. Maenchen-Helfena malo v tejto dobe rovnaký význam ako latinské *optimates*, používané napr. Ammianom Marcellinom, pozri: MAENCHEN-HELFFEN, Otto. *The World of the Huns : Studies in Their History and Culture*. Berkeley ; New York ; London : University of California Press, 1973, s. 104-105. K *logades* pozri tiež: THOMPSON, 1999, s. 102-103.

¹²³ HEATHER, Peter. Cassiodorus and the Rise of the Amals : Genealogy and the Goths under Hun domination. In *The Journal of Roman Studies*, 1989, roč. 79, s. 105-106; HEATHER, 1996, s. 123; HEATHER, Peter. Gens and regnum among the Ostrogoths. In *Regna*, s. 89-90. Podobne: CHRISTENSEN, Arne Søb. *Cassiodorus, Jordanes and the History of the Goths : Studies in a Migration Myth*. Copenhagen : Museum Tusulanum Press, 2002, s. 148-157. V gréckojazyčných rukopisoch sa vyskytujú tvary Balamir, Balamur, Balamer a Balambyr, pričom grécka beta mohla mať vtedy nielen starú zvukovú hodnotu B, ale už aj novú V. Totožnosť Balamberra s Valamerom pripúšťa aj Stanislav Doležal vo svojom preklade Getiky: JORDANES. *Gótské dejiny/Římské dejiny*. DOLEŽAL, Stanislav (Trans.). Praha : Argo, 2012, s. 228, pozn. 488.

¹²⁴ IORDANES, *Getica* 28: „*Ablabius, descriptor Gothorum gentis egregius*.“

vodca. V Jordanovej *Getike* by tak došlo k zlúčeniu viacerých prameňov a verzií, pričom si Jordanes neuvedomil, že Valamer a Balamber sú jeden a ten istý človek. Podľa Jordana si Hun Balamber, víťaz nad Ermanarichom, najprv s pomocou Gesimunda, syna „veľkého“ Hunimunda, po niekoľkých bitkách podriadil odbojného gótskeho kráľa Vinitharia (Valamerovho deda), Ermanarichovho synovca, ktorý sa chcel vymaniť z nadvlády Hunov. Balamber sa po svojom víťazstve oženil s Vinithariovou vnučkou Vadamerkou, čo znamená, že Vinitharius musel byť v tom čase starý. Balamber však Gótom ani potom nevládol, ale vládu nad nimi prenechal Hunimundovi, synovi Ermanaricha, a jeho synovi Thorismu(n)dovi. Aby Jordanes zdôraznil podriadené postavenie Gótov v rámci ríše Hunov, nazýva Hunimunda „malým kráľom“ (*regulus*).¹²⁵ Nie je jasné, či je tento Hunimund totožný s „veľkým“ Hunimundom, otcom Gesimunda, ani to, prečo po smrti Ermanaricha vládol Gótom najprv jeho vtedy už starý synovec Vinitharius a nie jeho vlastný syn Hunimund. Chronologické i zemepisné nejasnosti pokračujú aj ďalej. Ermanarichov syn kráľ Hunimund potom úspešne bojoval so Svébmí.¹²⁶ Svébi však žili na strednom Dunaji, kým Góti – podľa Jordanovej chronológie – sídlili ešte pri Čiernom mori. Hunimundov syn Thorismund padol v bojoch s Gepidmi, s ktorými taktiež vtedy ešte nesusedili. Thorismundov syn Berimud (Beremund) so synom Veterichom (Vithirich) potom utiekol do Galie k Vizigótom, pretože sa mu vraj protivila podriadenosť Gótov voči Hunom.¹²⁷ Po Thorismundovej smrti a Berimudovom odchode nemali potom Góti 40 rokov kráľa, údajne pre veľký žal. Za predpokladu, že toto interregnum je len vsuvka, ktorou sa Jordanes (resp. Cassiodorus) snažil vysvetliť zjavné časové nezhody, všetci zmienení gótski náčelníci by potom žili v rovnakom čase ako Valamer.

Ak Valamera stotožníme s Balamberom, tak Amalovcov uvidíme viac ako Merovejovcov či Balthovcov a Valamera nie ako nikým nespochybniteľného kráľa, ale viac ako napríklad franského Chlodovika, vizigótskeho Alaricha či longobardského Vacha, ktorý si svoju moc vydobyl vo vojnách proti susedným kmeňom a fyzickým odstránením konkurentov, vrátane príbuzných. Getiku môžeme interpretovať tak, že Valamer s pomocou Gesimunda, ktorý uznával jeho autoritu, Vinitharia porazil a oženil sa s jeho vnučkou. Inej skupine Gótov vládol Hunimund, údajne syn Ermanaricha.¹²⁸ Istý Gensemund, ktorý sa spojil s Amalovcami, sa spomína v jednom z listov Cassiodorovej zbierky,¹²⁹ meno Beremund

¹²⁵ Keď však Jordanes píše o Valamerovi, tituluje ho ako kráľa, hoci bol Attilovi podriadený tiež: IORDANES, *Getica* 199: „*Valamerem, Ostrogotharum regem, super ceteros regulos diligebat.*“

¹²⁶ HEATHER, 1989, s. 119 s pozn. 60.

¹²⁷ IORDANES, *Getica* 81, 173-174 a 251. Jordanes však kladie do Valiovej vlády udalosti, ktoré sa odohrali až v roku 427. Porovnaj: CASSIODORUS, *Chronica* 1215- Môže to byť dôkazom nejasností okolo Beremundovho odchodu. K tomu pozri: HEATHER, 1989, s. 125 s pozn. 81.

¹²⁸ IORDANES, *Getica* 130, 248-249.

¹²⁹ CASSIODORUS, *Variae* VIII, 9. *Cassiodori Senatoris Variae*. In *MGH : Auct. ant. 12*. MOMMSEN, Theodor (ed.). Berolini : Apud Weidmannos, 1894. Pozri: HEATHER, 1996, s. 205.

polatinčené na Verimodus sa zase objavuje v liste adresovanom sv. Augustínovi¹³⁰ z roku 429 a Vetericha ako Viterica nachádzame v Prosperovej kronike.¹³¹ Či tieto mená patria Gótom, o ktorých písal Jordanes, alebo patria iným urodzeným osobám, zostáva neisté. Proces zjednotenia Ostrogótov završil Valamerov synovec Theodorich, ktorý si až na území Východorímskej ríše po niekoľkoročnom konflikte podriadil zhruba rovnako početnú trácku skupinu Gótot Theodoricha Strabóna.¹³² Po rozvrátení Ermanarichovej ríše tak na základe Jordana môžeme začiatkom 5. storočia identifikovať štyri gótske skupiny a štyroch súperiacich náčelníkov (kráľov) mimo územia Rímskej ríše, možno konkrétne už v Panónii – Valamera/Balambera, jeho spojenca Gesimunda, Vinitharia a Hunimunda, z ktorých prinajmenšom u troch sa nejakým spôsobom odvodzoval pôvod od Ermanaricha, hoci žiadne súdobé pramene Jordanovu verziu, a teda ani ich existenciu nepotvrdzujú. Ak je vysvetlenie ponúkané P. Heatherom správne (hoci nerieši všetky nezrovnalosti a otázky), tak je možné, že Valamer/Balamber zjednotil veľkú časť Gótot v Panónii, kde boli susedmi Svébov i Gepidov, možno už v čase, keď boli v područí Hunov, dokonca azda aj s ich súhlasom. Sobášom s Vadamerkou by sa do Vinithariovho rodu priženil, čím legitimoval svoj nárok vládnuť jeho skupine, a Vinitharius by sa tak v amalovskom rodokmeni ako Theodorichov prastarý otec ocitol správne, hoci Amalovcom nebol. Hunimundovu skupinu pripojil až po úteku Berimuda. Rozlúštiť chronologické problémy neulahčujú ani mená Valamerovho otca a deda, Vinitharius a Vandalarius, ktoré sú skôr získaným (prijatým) *nom de guerre* než rodným menom.

V súvislosti s germánskymi kráľmi sa treba aspoň v krátkosti pristaviť pri ich menách. Tvorba a výber mien v germánskych urodzených rodoch sa riadili dvoma základnými pravidlami – aliteráciou a variáciou.¹³³ Oba tieto princípy badať už v najstaršom dochovanom rodokmeni Arminiovho príbuzenstva. Aliterácia znamená, že sa mená v určitej línii začínali rovnakou hláskou. Variácia je pripájanie rôznych slov k rovnakému menotvornému základu (napríklad *agel-*, *aud-*, (*c*)*hlod-*, (*c*)*hild-*, *gar-*, *god-*, *gund-*, *sig-*, *theud-*/*-bald*, *-bert*, *-gisel*, *-hari*, *-mer*, *-mund*, *-rich*, *-ulf*, *-vald*, *-vin*, *-vig* atď., pričom niektoré mohli byť na prvej i druhej pozícii), keďže germánske mená bývali zložené z dvoch častí.

¹³⁰ AUGUSTINUS, Epistola 230, 6. *Sancti Aurelii Augustini Hipponensis episcopi Opera omnia, Tom. II : Patrologia Latina* 33. MIGNE, Jacques Paul (ed.). Parisiis : Apud Garnier fratres, 1865, s. 1022. Pozri tiež: JONES, Arnold Hugh Martin – MARTINDALE, John Robert. *The Prosopography of the Later Roman Empire, Volume 2 : AD 395 – 527*. Cambridge ; New York : Cambridge University Press, 1980, s. 1155.

¹³¹ PROSPER TIRO, Epitoma chronicon 1337-1338. Potomkom Vitiricha bol Eutharich, ktorý sa oženil s Theodorichovou dcérou Amalasuinthou. Narodení Athalaricha tak malo dôjsť k spojeniu oboch vetiev kráľovského rodu.

¹³² IORDANES, Getica 270: „*genere Gothico, alia tamen stirpe, non Amala.*“

¹³³ FLOM, George T. Alliteration and Variation in Old Germanic Name-Giving. In *Modern Language Notes*, 1917, roč. 32, č. 1, s. 7-8; SONDEREGGER, Stefan. Prinzipien germanischer Personennamengebung. In GEUENICH, Dieter – HAUBRICH, Wolfgang – JARNUT, Jörg (eds.) *Nomen et gens : Zur historischen Aussagekraft frühmittelalterlicher Personennamen*. Berlin ; New York : de Gruyter, 1997, s. 1-29; WAGNER, Norbert. Ostgotische Personennamengebung. Tamže, s. 41-57.

Niekedy mohlo vzniknúť unikátne meno kombináciou dvoch tradícií, napríklad Albsuinta, ktoré v sebe nesie meno longobardského otca Alboina a franskej matky Chlotshuinty, alebo Amalafrid, kde prvú časť mena zdedil po gótskej matke Amalaberge a druhú po durinskom otcovi Hermenefridovi.

Zdá sa tiež, že niektoré mená, aspoň spočiatku, boli tak povediac vyhradené len pre panovnícke a veľmožské rody a neurodzení príslušníci kmeňa ich nenesli (napríklad končiace na -rich – „vládca“). Vyvodit' konečné závery nám však bráni skutočnosť, že neurodzení sa v prameňoch objavujú len zriedka. Napriek tomu môžeme predpokladať, že gótski králi Vitigis alebo Theudis nepochádzali z veľmožských rodov, a naopak, Theodorich Strabón, súper Theodoricha Amala, mal urodzený pôvod a rovnaký legitímny nárok vládnuť všetkým Ostrogótom. To, že kráľ Greutungov Ermanarich tiež nezapadá do amalovskej línie Achiulf – Oduulf – Ediulf – Vutuulf – Valaravans – Vinitharius – Vandalarius ani podľa princípu aliterácie, ani variácie, podporuje názor, že bol do amalovskej genealógie, ktorá inak môže byť presná,¹³⁴ dodatočne a umelo pripojený aspoň do vedľajšej vetvy.

Funkcie germánskeho kráľa boli spočiatku obmedzené a súviseli najmä so súdniectvom a kultom.¹³⁵ Vojenské funkcie mali vojskom volení velitelia, ktorí nemuseli pochádzať z urodzenej rodiny. Keď si však niektorých z nich potom zvolili za kráľa, mohla od nich odvodzovať svoj pôvod nielen nová kráľovská rodina, ale aj celý kmeň. V nepokojnom období sťahovania národov, keď Germáni viedli vojny proti Rímskej ríši, usádzali sa na jej území a stávali sa kresťanmi, boli už králi predovšetkým najvyššími vojenskými veliteľmi a vojvodcovia ich podriadení.

Za určitých, veľmi nepriaznivých okolností mohli germánskeho kráľa nielen zosadiť, ale mohol sa tiež rozhodnúť dobrovoľne zomrieť.¹³⁶ Kmeňové zhromaždenie (čiže vojsko)

---

¹³⁴ Napríklad longobardský kráľ Rothari, ktorý sa oženil s Vachovou pravnučkou Gudepergou, uvádza jedenásť svojich predkov (Ustbora – Mammo – Faccho – Fronchono – Weo – Wehilo – Hiltzo – Alaman – Adhamund – Noctzo – Nanding – Rothari), z ktorých prvý mohol žiť niekedy na prelome 4. a 5. storočia. Rodovo či klanovo organizované spoločnosti si svojich predkov veľmi vážili, pretože nimi zdôvodňovali svoju vážnosť a starobylosť, a je pravdepodobné, že si ich mená odovzdávali z pokolenia na pokolenie, k tomu pozri: STEINHÜBEL, 2012, s. 8 s patričnou poznámkou. Či však sú poradie a rodinné vzťahy správne, je už iná otázka. V ústnej tradícii zrejme dochádzalo k zjednodušeniu a vytvoreniu jednej súvislej genealogickej línie, kde bočné vetvy rodu chýbajú a objavujú sa v ňom švagri či synovci ako synovia. Dochované rodokmene totiž postupujú priamočiaro z otca na syna, ale historická doba ukazuje, že priama postupnosť je v dlhom časovom úseku veľmi nepravdepodobná. Napr. ostrogótsky kráľ Theodorich mal niekoľko detí, ale žiadneho syna. Vládu chcel prenechať svojim dvom vnukom, Athalarichovi v Itálii a Amalarichovi v Hispánii. Obaja vnuci však zomreli mladí a v Itálii prešla vláda na Theodahada, v Hispánii sa moci ujal Theudis. Keby k tejto situácii došlo v predliterárnom období, z Theodahada, ktorý nasledoval po Athalarichovi, by tradícia mohla urobiť jeho syna.

¹³⁵ TACITUS, *Germania* 10: „[equos] pressos sacro curru sacerdos ac rex vel princeps civitatis comitantur hinnitusque ac fremitus observant.“

¹³⁶ HEATHER, 1996, s. 108.

alebo len kmeňoví predáci kráľa nielen volili, ale slabého kráľa mohli zosadiť, bez ohľadu na jeho vznešený pôvod, a vybrať si za kráľa úspešného veliteľa. Po vojenských porážkach vojensky neschopného vandalského kráľa Hildericha s Maurami sa kráľovskej vlády (*basileia*) s podporou veľmožov (*aristoi*) ujal jeho príbuzný Gelimer, považovaný Vandalmi za najlepšieho bojovníka svojej doby.¹³⁷ Ostrogótskeho kráľa Theodahada z rodu Amalovcov vojsko zosadilo po potupnej strate Neapola a za kráľa si zvolilo (*eilon-to*) Vitigisa, ktorý svoje vojvodcovské schopnosti potvrdil už pri obrane Sirmia. Neúspešného Theodahada neskôr na úteku zavraždili,¹³⁸ jeho syna Theodegisela, ktorý po smrti otca zostal jediným mužským príbuzným Theodoricha v Itálii, nechal Vitigis uväzniť. Keďže Vitigis nebol Amalovcom a možno ani nepochádzal z urodzeného rodu, svoju voľbu legitimizoval svadbou s Amalasuinthinou dcérou Matasuinthou, napriek jej nesúhlasu. Podobne vizigótske vojsko po katastrofálnej vojenskej porážke od Frankov v roku 531 zabilo kráľa Amalaricha na úteku.¹³⁹ Keďže ním kráľovský rod Balthovcov vymrel, kráľovská vláda za nejasných okolností pripadla skúsenému ostrogótskemu vojvodcovi Theudisovi. Theudis sa ešte ako regent Amalaricha a Theodorichov miestodržiteľ oženil nie so ženou z kráľovského rodu, ako napríklad Vitigis, a dokonca ani s Vizigótkou, ale s urodzenou a bohatou Rimankou. Z majetku, ktorý nadobudol svadbou, si postavil dvojtisícovú armádu, vrátane telesných strážcov.¹⁴⁰ Na základe týchto príkladov môžeme vysloviť názor, že aj iné, v prameňoch nie dostatočne zachytené násilné úmrtia kráľov a uzurpácie boli nielen bojom o moc v rámci rodiny, ale aj dôsledkom zlyhania konkrétneho kráľa v niektorej jeho úlohe. Heruli napríklad ešte aj v 6. storočí považovali svojich kráľov za seberovných. Kráľa Rodulfa označovali za zženštilého a dotlačili ho k vojne, ktorú však prehral. Ocha, svojho ďalšieho kráľa, zabili vraj iba preto, že už nechceli mať nikoho, kto by im vládol. Od kráľa Suartu, ktorého si sami vyžiadali od cisára, nečakane utiekli k inému.¹⁴¹ Kým teda v časoch Tacita Germáni kráľov odstraňovali vtedy, keď vo svojich rukách sústredili veľkú moc, o niekoľko storočí neskôr už preto, lebo zlyhali ako vodcovia a velitelia. Úrad kráľa a veliteľa boli pôvodne od seba oddelené a bolo veľmi neobvyklé, ak jeden človek vo svojich rukách sústredil absolútnu moc. V čase sťahovania národov však úrad dedičného kráľa a vojenského vodcu už splynul. Najvyšší predstaviteľ kmeňa, kmeňového zväzu alebo ríše už mal najvyššiu vojenskú moc veliteľa a zároveň súdnu moc, dedičné nástupníctvo a posvätnosť kráľa. Násilne ho zosadiť alebo zabiť bol teda jediný spôsob, ako dostať do čela armády schopného vojvodu.

¹³⁷ PROCOPIUS, De bello Vandalico I, 9.

¹³⁸ PROCOPIUS, De Bello Gothico I, 11.

¹³⁹ ISIDORUS, Historia Gothorum 40: „*in foro ab exercitu iugulatus*“; PROCOPIUS, De bello Gothico I, 13; GREGORIUS TURONENSIS, Historia Francorum III, 10: „*unus emissam manum lanciam eum mortali ictu sauciavit.*“

¹⁴⁰ PROCOPIUS, De bello Gothico I, 12. Nemáme správy, ktoré by dokladali starobylosť a vznešenosť Theudisovho rodu. Pôvodne patrilo do blízkeho kruhu ostrogótskeho kráľa Theodoricha, rovnako ako Vitigis.

¹⁴¹ PROCOPIUS, De bello Gothico II, 14-15 a III, 33.

Kráľovskému rodu sa prisudzoval božský predok alebo mýtický hrdina. Kráľ bol tiež prostredníkom medzi kmeňom a bohmi, mal sakrálné funkcie a jeho moc obsahovala náboženské a magické prvky (napríklad dlhé vlasy). Bol tiež nositeľom posvätného kráľovského (vojenského) „šťastia“, ktoré, ako sa verilo, sa dedilo v kráľovskom rode a prinášalo kráľovi, a teda celému kmeňu úspechy.¹⁴² V prípade, že kráľ toto šťastie stratil, mohol byť výnimočne obetovaný.¹⁴³ Sakrálné funkcie kráľa¹⁴⁴ vidíme aj v procese christianizácie. Ak sa kráľ rozhodol prijať Krista, t. j. zmeniť hlavného boha, kmeň (družina, elita, vojsko a napokon i ostatní príslušníci) ho skôr či neskôr nasledoval. Krst Chlodovika a jeho vojska (*populus*) biskupom Remigiom v roku 496¹⁴⁵ je najznámejší, ale nie jediný príklad. V roku 527 alebo 528 prišiel do Konštantínopola herulský kráľ Gretes (Grepes) a spolu so svojou družinou sa nechal pokrstiť.¹⁴⁶ V rovnakom čase a s rovnakým cieľom dal cisár Justinián pokrstiť aj bulharského kráľa Groda, ktorý ovládal územia na Kryme. Grod (Gordas) okrem krstu prijal aj štedré dary a ako rímsky spojenec chránil mesto Bosporos (Kerč).¹⁴⁷ Christianizačná činnosť sa preto zámerné sústredila na vládcu, jeho rodinu, veľmožov a ďalších urodzených. Pohanstvo a zvyky s ním spojené prežívali u neurodzeného a od kráľovského dvora vzdialenejšieho obyvateľstva omnoho dlhšie. Nového boha, Krista, mohli králi prijať aj po vojenskej porážke, ktorú kmeň považoval za zlyhanie ich pôvodného ochranného božstva, alebo pod dojmom víťazstiev iných germánskych kmeňov, napríklad Vizigótov, Vandalov alebo Frankov, ktorým sa podarilo uchytiť sa na území Rímskej ríše. Prijatie kresťanstva bolo teda viac prejavom pragmatizmu a utilitarizmu kráľov než ich úprimnej viery a malo politické, mocenské, ekonomické či vyslovene zištné pozadie.

Na záver môžeme už len dodať, že používanie pojmu „kráľ“ pre germánskych náčelníkov sa spája s určitými terminologickými problémami. Je však jasné, že si germánskeho

¹⁴² BEDNAŘÍKOVÁ, 2007, s. 56 a 134; BEDNAŘÍKOVÁ, 2009, s. 112-114.

¹⁴³ BEDNAŘÍKOVÁ, 2009, s. 113.

¹⁴⁴ Tento svetský i sakrálny aspekt máme napokon doložený aj v rozštiepenom význame germánskeho slova **kuningaz* v západoslovanských jazykoch, kde knieža je svetským vládcom a kňaz duchovnou autoritou. K terminológii pozri najnovšie: LYSÝ, Miroslav. *Moravia, Mojmírovci a Franská ríša*. Bratislava : Atticum, 2014, s. 129-131 a 239-247.

¹⁴⁵ GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* II, 31: „*omnes populus pariter adclamavit: 'Mortalis deus abigimus, pie rex, et Deum...sequi parati sumus'...Rex ergo prior poposcit, se a pontifici baptizare...Igitur rex omnipotentem Deum in Trinitate confessus, baptizatus in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti...De exercito vero eius baptizati sunt amplius tria milia.*“ K prameňom, datovaniu a významu Chlodovikovej konverzie pozri: BEDNAŘÍKOVÁ, 2009, s. 66-107.

¹⁴⁶ PROCOPIUS, *De bello Gothico* II, 14; EUAGRIUS SCHOLASTICUS, *Historia ecclesiastica* IV. *The Ecclesiastical history of Evagrius, with the scholia*. BIDEZ, Joseph – Parmentier Léon (eds.). London : Methuen & Co., 1898; MALALAS, *Chronographia* L. XVIII, s. 427-428. *Ioannis Malalae Chronographia : Corpus scriptorum historiae Byzantinae Vol. 32* (ďalej CSHB). DINDORF, Ludwig (ed.). Bonnae : Impensis ed. Weberi, 1831); THEOPHANES, *Chronographia* 6020. *Theophanis Chronographia, Vol. I : CSHB Vol. 44*. CLASSEN, Johannes (ed.). Bonnae : Impensis ed. Weberi, 1839.

¹⁴⁷ MALALAS, *Chronographia* L. XVIII, s. 431; THEOPHANES, *Chronographia* 6020. Nie je známe, či bol Grod kráľom Utigurov, Kutrigurov alebo iných Bulharov („Hunov“).

kráľa v 5. – 6. storočí nemôžeme predstavovať ako kráľa v 9. storočí či stredovekého kráľa, keď bol hlavou feudálneho štátu, ani ako starovekého kráľa. Rovnako tak pojem „kráľovstvo“ (*regnum, basileia*) treba v tejto dobe chápať ako kráľovskú vládu alebo hodnosť, nie ako štát. Bolo by tiež veľmi zjednodušené tvrdiť, že ranostredoveký feudálny štát (kráľ, družina, šľachta, snem, vazalská závislosť, právo a ekonomické vzťahy) vznikol barbarizáciou rímskeho štátu. Skôr naopak, rímske inštitúcie slúžili ako vzor germánskym, ktoré majú svoj pôvod ešte v kmeňovej organizácii. Na druhej strane, germánsky kráľ bol v období sťahovania národov iný ako kmeňový kráľ na prelome letopočtov. Vysoký stupeň hierarchizácie germánskej spoločnosti, ktorá je k 4. storočiu najlepšie doložená u Gótov, Alamanov či Kvádov, ukazuje, ako veľmi jej vývoj pokročil od čias Cézara a Tacita i od neuspokojivo zdokumentovaných pomerov germánskej spoločnosti 2. a 3. storočia.

Germánski králi boli prinajmenšom od 4. storočia predovšetkým vojenskými vodcami. Neboli síce suverénnymi panovníkmi štátu v dnešnom chápaní a definíciách, boli však najvyššími alebo jedinými predstaviteľmi barbarskej ríše (teda predštátneho útvaru, medzistupňa medzi kmeňom a štátom) s najväčšími právomocami. Mali najvyššie vojenské velenie a právo osobne viesť vojsko, mali moc prijímať posolstvá a rokovať s cudzími panovníkmi, prijímali dary a tribút (dane od podriadených náčelníkov). Mali moc menovať svojich zástupcov a vojvodcov, ktorí konali v ich mene, a neskôr, najmä na obsadenom území Rímskej ríše, aj zákonodarnú moc i moc raziť mince so svojím menom. Taktiež disponovali majetkom, či už všetkou získanou pôdou, alebo určitou hotovosťou (t. j. pokladom¹⁴⁸), ktorú mohli podľa potrieb zverovať alebo darovať svojim stúpencom. Udržali si čiastočne aj sakrálné funkcie a ich legitimita sa pred prijatím kresťanstva opierala o (polo)božský povôd. Ich moc navonok symbolizovali určité predmety odovzdávané nástupcovi, napríklad trón, čelenka, prilba, meč alebo kopija. S ich nástupom sa spájali aj určité procedúry a rituály, ich pohreb a pohrebná výbava bývali veľkolepé. Nástupníctvo bolo dedičné, (formálne) volené a občas aj uzurpované. Kráľ vládol vždy doživotne, bol neodvolateľný. Kráľovský titul mohli podľa starého germánskeho zvyku¹⁴⁹ dediť aj synovci zo sestrinej strany alebo jej manžel, teda aj ostatní príslušníci

¹⁴⁸ Napr. GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* II, 2: „*ablatus terrenarum divitiarum thesaurus*“; II, 37: „*Chlodovechus...cunctos thesauros Alarici a Tholosa auferens*“; II, 40: „*Pater meus mortuos est, et ego thesaurus cum regnum eius paenes me habeo. Dirige tuos ad me, et ea quae tibi de thesauris illius placent bona voluntate transmittam*“...*In hanc arcellolam solitus erat pater meus numismata auri congerere*“; II, 41: „*Quibus mortuis, regnum eorum cum thesauris et populis adquesivit*.“ a inde; PROCOPIUS, *De bello Gotico* I, 12: „*ton basilikon plouton entautha [Karkasiané] epythonto einai*“; PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* II, 29-30: „*Auferentesque secum Albsuindam regis filiam, et omnem Langobardorum thesaurum, velocius Ravennam pervenerunt...Longinus praefectus Albsuindam cum Langobardorum thesauris Constantinopolim ad imperatorem direxit*.“

¹⁴⁹ TACITUS, *Germania* 20: „*Sorum filii idem apud avunculum qui ad patrem honor...Heredes tamen successoresque sui cuique liberi...Si liberi non sunt, proximus gradus in possessione fratres, patru, avunculi*.“

širšej kráľovskej rodiny. Ak sa kráľom stal niekto mimo nej, snažil sa svoje kráľovské postavenie legitimizovať sobášom. Nezriedka ako králi vládli dvaja a prípadne aj traja členovia rodiny, nielen bratia, ale aj otec a syn(ovia) alebo strýko a synovec. Títo králi mohli vládnuť spolu alebo každý na svojej časti ríše. Najvyššiu autoritu však vždy mal najstarší z nich. Medzi kráľovskými i veľmožskými rodmi badáme už za Arminia politické sobáše, ktoré potvrdzovali uzavreté spojenectvá. Králi zvolávali zhromaždenie a svoju moc opierali o družinu, vojsko, veľmožov a neskôr o menovaných veliteľov a civilných úradníkov. O kráľovských plánoch sa už nehlasovalo na zhromaždení, ale dohodli sa len v úzkom kruhu kmeňovej elity.

Cituj:

BYSTRICKÝ, Peter: Kráľovská hodnosť u Germánov. In *Forum Historiae*, 2014, roč. 8, č. 2, s. 45 - 70. ISSN 1337-6861.

...

Mgr. Peter Bystrický, PhD (1976) je vedeckým pracovník Historického ústavu SAV. Venuje sa obdobiu neskorej antiky, sťahovania národov a germánskej mytológie a včasnostredovekým dejinám Slovenska pred príchodom Slovanov. Je autorom knihy *Sťahovanie národov (454 – 568) : Ostrogóti, Gepidi, Longobardi a Slovania* (2008).

Kontakt: bystricky.peter@gmail.com